

SIJASPERHEET MEDIASSA

Sijaisperheiden representaatiot Helsingin Sanomissa

Mira Mäkelä
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
syksy 2018

TIIVISTELMÄ

SIJAISPERHEET MEDIASSA

Sijaisperheiden representaatiot Helsingin Sanomissa

Mira Mäkelä

Sosiaalityö

Pro gradu -tutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Marjo Kuronen & Maritta Itäpuisto

Syksy 2018

sivumäärä: 65 sivua + 1 liite (4 sivua)

Tutkimus käsittelee sijaisperheiden representointia Helsingin Sanomien media-aineistossa. Tarkoituksena on selvittää, millaisia sijaisvanhemmuuden representaatioita luodaan mediassa kielellisten valintojen kautta. Vuodesta 2012 lähtien sijaisperheet ovat toimineet lastensuojelussa ensisijaisena sijaishuollon muotona, jolloin tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa sijaisperheistä sekä median tavasta käsitellä aihetta. Tutkimuksessa pyrin vastaamaan kysymyksiin siitä, millaisissa yhteyksissä sijaisperheistä kirjoitetaan Helsingin Sanomissa sekä millaiseen rooliin sijaisperheet teksteissä asetetaan.

Tutkielmassa representaatioita tarkastellaan kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä, jonka taustalla vaikuttaa sosiaalinen konstruktionismi. Tutkimuksen taustaoletuksena on diskurssianalyttinen käsitys kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta, ja tutkimuksen toteutuksessa on hyödynnetty erilaisia teorioita kriittisestä diskurssianalyysistä. Tutkimus nojaa Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin käsitykseen median vallasta, jolla on vaikutusta yhteiskuntaan ja mielikuvien muodostukseen.

Tutkielma on laadullinen ja aineistolähtöinen. Aineistona pro gradu -tutkielmassa toimivat Helsingin Sanomien Digi-palvelussa julkaistut tekstit, jotka on ilmestyneet vuosina 2012–2017. Aineisto koostuu uutisista ja artikkeleista, jotka käsittelevät sijaisperheitä.

Tutkimus tuotti sijaisperheistä viisi erilaista representaatiota. Ne ovat 1) huostaanotto osana elämäntarinaa, 2) lain ohjailema lastensuojelu, 3) sijaisvanhemmuus työnä, 4) rikoksesta syytetyt ja tuomitut sekä 5) vaihtoehto lapsettomuudelle. Representaatioiden rakentamiseen osallistuivat huostaanoton kokeneet lapset ja biologiset vanhemmat, sijaisvanhemmat itse, tutkijat ja erityisalan asiantuntijat sekä yhteiskunnan valtaa edustavat instituutiot.

Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä, että medialla on mahdollisuus vaikuttaa sijaisperheistä muodostuviin mielikuviiin. Asiantuntijat ja valtaa omaavat instituutiot näyttäytyivät mediassa luotettavina lähteinä, jotka vaikuttavat representaatioiden syntyyn. Tutkimustulokset osoittivat tarpeen lastensuojelun sijaishuollon kehittämiseksi sekä perhehoidon laadun vahvistamiselle.

Avainsanat: perhehoito, sijaisperhe, kriittinen diskurssianalyysi, sosiaalinen konstruktionismi, media, lastensuojelu

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LASTENSUOJELU JA SIJAISPERHEET	3
2.1 Lastensuojelun tavoitteista ja sisällöistä	3
2.2 Huostaanotto ja sijaishuolto	4
2.3 Perhehoidon asema lastensuojelun sijaishuollossa	6
2.4 Tutkimustietoa sijaisperheistä	9
3 MEDIA JA SEN VAIKUTUKSET	12
3.1 Muuttuva media	12
3.2 Median vaikutuksen tutkiminen	15
3.3 Representaatiot mediassa	19
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
4.1 Tutkimuskysymykset	21
4.2 Sosiaalinen konstruktionismi	22
4.3 Kriittinen diskurssianalyysi	24
4.4 Helsingin Sanomien verkkoartikkelit tutkimusaineistona	28
4.5 Aineistonkeruu.....	29
4.6 Aineiston analyysi	31
4.7 Tutkielman eettisyys ja luotettavuus.....	32
5 SIJAISPERHEIDEN REPRESENTAATIOT	34
5.1 Huostaanotto osana elämäntarinaa	34
5.2 Lain ohjailema lastensuojelu	37
5.3 Sijaisvanhemmuus työnä.....	40
5.4 Rikoksesta syytetyt ja tuomitut	44
5.5 Vaihtoehto lapsettomuudelle	47
5.6 Kuka on äänessä sijaisperheistä puhuttaessa?	51
6 YHTEENVETO	54
7 POHDINTA	57
KIRJALLISUUS	60
LIITTEET Liite 1.....	66

KUVIOT

Kuvio 1.

sivu 27

Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin ulottuvuudet.

TAULUKOT

Taulukko 1.

sivu 30

Helsingin Sanomien sijaisperheitä koskevat kirjoitukset ajalla 2012–2017.

1 JOHDANTO

Vuonna 2016 Suomessa oli sijoitettu lastensuojelun toimesta kodin ulkopuolelle noin yksi prosentti 0–17-vuotiasta väestötasolla. Sijaisperheisiin näistä lapsista oli sijoitettu yli puolet. (Kuoppala & Säkkinen 2017, 3; 6.) Sijaisperheet ovat toimineet lastensuojelulain muutoksen myötä vuodesta 2012 lähtien ensisijaisena sijaishuollon muotona, joka tarkoittaa lapsen huolenpidon ja kasvatuksen järjestämistä oman syntymäperheen ulkopuolella sijaisperheen kodissa. Lakimuutoksen myötä tutkimuksellinen kiinnostus sijaisperheitä kohtaan on kasvanut, mutta perhehoidon kehittämisen näkökulmasta tutkimukselle on yhä tarvetta lisääntyä (Valkonen & Janhunen 2016, 6). Tämän vuoksi olen valinnut tutkimukseni aiheeksi sijaisperheet, joiden representointia tarkastelen Helsingin Sanomissa vuosina 2012–2017.

Tutkimuksellisena mielenkiinnon kohteena sijaisperheet ovat näyttäytyneet aiemmin erityisesti opinnäytetöissä, joissa huomio on kohdistunut sijaisperheiden omiin tunnekokemuksiin (ks. esim. Kokkonen 2016; Sariola 2014; Mikkelsen 2015). Tässä sosiaalityön pro gradu -tutkielmassa olen valinnut tutkimusaineistoksi Helsingin Sanomien verkkoartikkelit, jolloin tutkimuksessa on myös viestintä- ja mediatieteellinen näkökulma. Tutkimusta ei ole aiemmin tehty sijaisperheiden asemasta mediassa, sillä sosiaalialan tutkimus on usein keskittynyt opinnäytteissä tarkastelemaan yleisesti sosiaalityön julkisuuskuvaa (ks. esim. Degerlund 2015; Arponen 2012). Tämän tutkimuksen tavoitteena on osallistua keskusteluun sijaisperheiden asemasta lastensuojelun sijaishuollossa, ja samalla tehdä huomioita siitä, miten media tuottaa representaatioita sijaisvanhemmuudesta. Maisterintutkielmani pyrkii vastaamaan kysymyksiin siitä, missä yhteyksissä Helsingin Sanomat kirjoittavat sijaisperheistä ja millaiseen rooliin sijaisperheet teksteissä asetetaan.

Kuten Irene Roivainen on todennut lähiöitä käsittelevässä väitöskirjassaan, sanomalehdet representoivat sosiaalista todellisuutta omalla toimintakulttuurillaan. Sanomalehdet edustavat institutionaalista areenaa, jossa asioita tehdään tunnistettavaksi, niitä määritellään

ja niitä tehdään uudelleen tulkittavaksi. (Roivainen 1999, 28–29.) Se, mitä luemme lehdistä, vaikuttaa omiin asenteisiimme ja tapaamme suhtautua ympäristöömme, jolloin medianäkökulma on sosiaalityön tutkimuksessa perusteltua. Olen valinnut tutkimusaineistoksi sanomalehtikirjoitukset, sillä näen tiedotusvälineillä olevan valtaa yhteiskunnassa sen suhteen, miten käsityksemme asioista muodostuu. Tutkimus on toteutettu sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä, jolloin kielenkäytöllä nähdään olevan seurauksia tuottava luonne. Olen valinnut tutkimusmetodikseni kriittisen diskurssianalyysin, sillä olen kiinnostunut siitä, miten kielen sosiaalinen käyttö vaikuttaa muihin sosiaalisiin ilmiöihin (Pietikäinen 2008, 196–197).

Aloitan tutkimuksen teoriaosuuden esittelemällä lastensuojelun kontekstia, jotta lukija saa käsityksen siitä, millaiseen taustaan sijaisvanhemmuus kiinnittyy. Aluksi kerron lastensuojelun perustehtävästä ja sisällöistä, ja tämän jälkeen tuon esille huostaanoton ja sijaishuollon olemusta, sillä nämä kytkeytyvät olennaisesti sijaisperheenä toimimiseen. Perhehoidon ja siihen liittyvän tutkimustiedon käsittelyn myötä siirryn median ja julkisuuden mekanismeihin, ja tämän jälkeen esittelen tutkimuksen toteutusta sekä sitä ohjaavaa teoreettista tausta-ajatusta sosiaalisesta konstruktionismista. Koska olen kiinnostunut tarkastelemaan median valtaa, olen sosiaaliseen konstruktionismiin pohjaten valinnut tutkimusmetodikseni kriittisen diskurssianalyysin, ja tutkimuksen analyysivaiheen esittelyn myötä tutkielma etenee tutkimustuloksiin, joiden pohjalta päätän työn yhteenvetoon ja pohdintaan.

2 LASTENSUOJELU JA SIJAISPERHEET

Tässä luvussa käsittelen lastensuojeluun ja sijaisperheisiin liittyvää tietoa, jotta lukija saa muodostettua käsityksen sijaisperheiden toiminnan taustalla vaikuttavista tekijöistä. Kerron ensin lastensuojelun tavoitteista ja sisällöstä, jonka jälkeen avaan huostaanoton prosessia sekä sijaishuollon tarkoitusta, sillä nämä kytkeytyvät vahvasti lapsen tuloon sijaisperheeseen. Tämän jälkeen käsittelen sijaisperheiden asemaa lastensuojelun historiassa, ja päätän osion tuomalla esille tutkittua tietoa sijaisperheistä. Käytän pro gradu tutkielmassani lastensuojelun perhehoitajista termiä sijaisvanhemmat tai -perhe, vaikka laki ei näitä termejä tunnistaakaan, ja sijaisperheen käsitteen voidaan nähdä sisältävän arvolatautuneisuutta (Araneva 2016, 178). Tutkimuksen luettavuuden kannalta käytän kuitenkin yhtenäisesti sijaisperheen ja -vanhempien käsitteitä, koska näitä käytetään myös lastensuojelun perhehoitoa koskevassa uutisoinnissa.

2.1 Lastensuojelun tavoitteista ja sisällöistä

Lastensuojelu on osa suomalaista sosiaalityötä, jonka tarkoituksena on lisätä yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia sekä ehkäistä sosiaalisia ongelmia. Lastensuojelun sosiaalityöllä on eettiset lähtökohdat, ja työn tarkoituksena on edistää lasten hyvinvointia sekä oikeuksia (Hämäläinen 2011, 60; Bardy 2009, 11). Lastensuojelun ydin kiteytyy lastensuojelulain ensimmäiseen pykälään, jossa todetaan *lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun* tilanteissa, joissa lapsesta vastuussa oleva henkilö ei kykene huolehtimaan lapsen huolenpidosta ilman lastensuojelun palveluita (LsL 1§). Lastensuojelun palveluiden ja tukitoimien tarkoituksena on siis suojata lasta vaaroilta, jotka vaikuttavat epäsuotuisasti kehitykseen ja terveyteen, ja tämä voi tarkoittaa myös lapsen oman käyttäytymisen aiheuttamien riskien torjuntaa sekä jo tapahtuneiden vahinkojen korjaamista tai vaaratekijöiden uusiutumisen ehkäisyä (Araneva 2016, 159).

Lastensuojelun palveluina toimivat ensisijaisesti avohuollon tukitoimet, joita ovat esimerkiksi taloudellinen tuki, tukihenkilö tai tukiperhe, loma- ja virkistystoiminta sekä perhetyö. (LsL 2§, 36§.) Vuonna 2016 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 4,6 prosenttia väestön 0–20-vuotiaista, ja määrä väheni edellisestä vuodesta 22 prosentilla. Asiakasmäärien laskuun on osittain vaikuttanut sosiaalihuoltolain muutos, joka astui voimaan vuonna 2015. Lakimuutoksen jälkeen perheillä on ollut matalampi kynnyks vastaanottaa tukea ja apua, kun palvelujen saamiseksi ei enää tarvita lastensuojelun asiakkuutta, vaan palveluita voi vastaanottaa myös sosiaalihuoltolain asiakkuudessa. (Kuoppala & Säkkinen 2017, 11.) Avohuollon tukitoimien lisäksi lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto kuuluvat lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Sijais- ja jälkihuolto ovat myös osa lastensuojelun palveluita. (LsL 3§.)

Suomessa lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarkkaa sisältöä ei ole lain nojalla tarkkaan säädely, mutta lastensuojelulaissa viranomaisen tehtäväksi määritellään lapsen yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen tukemalla vanhempia heidän kasvatustehtävässään tarvittavien tukitoimien avulla riittävän varhain. Johanna Hietämäki (2015, 19) on todennut lastensuojelun alkuarviointia käsittelevässä väitöskirjassaan lastensuojelun sosiaalityön olevan eräitä vaikeimpia sosiaalityön aloja jo lähtökohtaisesti siitä syystä, että asiakkaana on lapsi, joka vaatii työotteelta sensitiivisyyttä. Lastensuojelussa käsiteltävät ongelmat ovat usein moniulotteisia sekä arkaluonteisia, ja työskentelyä leimaa monesti asiakkaiden pelko huostaanotosta. Käytännön työssä lapsen edun sekä vanhempien oikeuksien ja velvollisuuksien välille syntyikin usein erilaisia eettisiä jännitteitä tästä johtuen. (Ojaniemi & Rantajärvi 2010, 220.)

2.2 Huostaanotto ja sijaishuolto

Julkisella vallalla on velvollisuus tukea perheitä lapsen huolenpidossa, mutta puuttuminen perheen autonomiaan tapahtuu ainoastaan, kun lapsen hyvinvointia ei muutoin enää kyetä turvaamaan (Aer 2012, 21–22). Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen tulevat lastensuojelussa kyseeseen vasta siinä vaiheessa, kun kasvuolosuhteet tai lapsen oma käytös aiheuttavat vakavan uhan eikä tilanne ole enää muutettavissa avohuollon tukitoimin. (Araneva 2016, 159; LsL 40§.) Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on julkisen vallan tekemä voimakas interventio, jota sijaishuolto toteuttaa osana palvelujärjestelmää.

Huostaanotossa liikutaan yksilön perus- ja ihmisoikeuksien alueella, jolloin samaan aikaan voidaan rajoittaa ja samaan aikaan edistää osaa niistä. Huostaanoton tarkoituksena on toimia lapsen etujen ja oikeuksien edistämiseksi, joka tarkoittaa osaltaan vanhempien oikeuksien rajoittamista. (Pösö 2016, 11–12.)

Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi, ja lapsen sijaishuollon aikana sosiaalitoimi vastaa huostassa olevan lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta sekä muusta huolenpidosta huostassa pidon tarkoituksen toteuttamiseksi. Tarpeen mukaan sosiaalihuollosta vastaava toimielin vastaa myös lapsen opetuksen ja terveydenhuollon järjestämisestä. (LsL 47§, 45§.) Huostaanotto on lastensuojelun viimesijainen keino turvata lapsen kasvu ja kehitys, ja vuoden 2016 aikana kodin ulkopuolelle oli sijoitettu noin prosentti väestön 0–17-vuotiaista. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen poikien osuus on pysynyt tyttöjen vastaavaa osuutta suurempana 1990-luvulta lähtien, mutta uusien sijoitusten ja huostaanottojen määrän kehitys vähentyi kaksi prosenttia vuodesta 2015. (Kuoppala & Säkkinen 2017, 8.)

Suomalainen lastensuojelun sijaishuolto jakaantuu lastensuojelulaitoksiin, ammatillisiin perhekoteihin sekä perhehoitoon (Enroos 2016, 225). Kun sijaishuoltopaikka valitaan lapselle, tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin. Sijaishuollossa tulee myös mahdollistua lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpito, ja mahdollisuuksien mukaan on huomioitava lapsen kulttuurinen, kielellinen ja uskonnollinen tausta. (LsL 50§.) Tässä pro gradu -tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on lastensuojelun perhehoito, jossa lapsen huolenpito järjestyy perhehoitajan yksityiskodissa, jolloin kodinomaisuus ja läheiset ihmissuhteet korostuvat. Laitoshuoltoon sijoittaminen tulee kyseeseen ainoastaan, kun se on perusteltua lapsen edun kannalta. Laitoshuolto kattaa alleen lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit ja muut näihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Ammatilliset perhekodit sijoittuvat laitosten ja perhehoidon väliin, jolloin ympäristö on kodinomainen, mutta niiltä edellytetään vahvempaa ammatillista osaamista kuin tavallisessa perhehoidossa. (LsL 56§, 57§.)

Huostaanoton kriteerit vaativat usein monen eri riskitekijän yhteisvaikutuksen, ja lastensuojelun asiakasperheissä ongelmat ovat usein kasautuneita. Huostaanottoon voi johtaa lapsen tai perheen vaikea tilanne, mutta siihen voi vaikuttaa myös palvelujärjestelmän ongelmat sekä yhteiskunnallinen huono-osaisuus. Sosiaali- ja terveysministeriön

teettämässä ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamassa tutkimuksessa (Heino ym. 2016) selvitettiin huostaanottojen syitä ja taustoja, ja tietyt syyt nousivat esille huolimatta siitä, että jokaisen lastensuojelun asiakasperheen tarina on aina yksilöllinen. Tutkimusaineiston 410 perheestä joka toisen lapsen vanhempi oli työtön, ja lähes 40 prosenttia lapsista asui vähintään kolmen lapsen perheessä. Huostaanotettujen lasten perheet olivat heikosti taloudellisesti toimeentulevia, ja sijoitusta edeltävänä aikana lapset olivat käyneet läpi monia muutoksia vanhempien erosta uusperheeseen sopeutumiseen. Joka toisen sijoitetun lapsen vanhempi oli arjessa uupunut, ja puolella tutkimusaineiston lasten perheissä oli vuorovaikutusongelmia ja kasvatustyylin sopimattomuutta lapsen tarpeisiin nähden. 60 prosenttia tutkimusaineiston lapsista olivat ennen sijoitusta eläneet perheessä, jossa vanhemmalla oli mielenterveysongelmia. Myös alkoholinkäyttö, osaamattomuus arjessa ja vanhemman oman toiminnan ohjauksen vaikeudet olivat huolenaiheita. 98 prosenttia tutkimusaineiston lapsista oli vastaanottanut jotakin palvelua ennen sijoitusta, ja suurin osa jopa useampaa. Näitä tutkimustuloksia vahvistaa myös Heikki Hiilamon tutkimusartikkeli huostaanoton riskeistä (2009), jossa todettiin perheiden pitkäaikaisten taloudellisten ongelmien sekä perheissä tapahtuvan päihteidenkäytön olevan suurimpia riskitekijöitä kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustalla.

2.3 Perhehoidon asema lastensuojelun sijaishuollossa

Lastensuojelun historia ja lainsäädäntö ulottuvat Suomessa 1800- ja 1900-luvun vaihteeseen, jolloin lastensuojelu rakentui pitkälti vaivais- ja köyhäinhoidon sekä rikoslain ympärille. Vielä 1800-luvulla turvattomat lapset annettiin elätehoitoin niihin koteihin, jotka pyysivät ylläpidosta vähiten korvausta, ja tämän toiminnan pohjalta syntyivät köyhäinhuutokaupat. Kun köyhäinhuutokauppojen epäinhimillisyyteen haluttiin muutosta, syntyivät rinnalle vaivais- ja köyhäinhoitotalot, joihin muuttivat kaikki hoitoa ja apua tarvitsevat mielisairaista aviottomiin äiteihin ja apua tarvitseviin lapsiin. Köyhäinhoitolain korvatussa vaivashoitoasetuksen vuonna 1923 jäi kunnan vastuulle auttaa niitä, joita ei voitu auttaa omissa kodeissaan tai sijoittaa yksityiskoteihin. Tähän tarpeeseen syntyivät kunnalliskodit, vaikka ensisijainen tarkoitus oli auttaa ihmisiä heidän omissa kodeissaan tai löytää heille paikka yksityisestä kodista. Köyhäinhoito-laissa oli huomioitu erikseen myös lasten perhehoito, ja sijaishoitoa tarjoavan perheen tuli täyttää vaadittavat kriteerit.

Köyhäinhoitoilaissa todettiin kunnallisen lastenkodin tulevan kysymykseen, mikäli yksityiskoteja ei ollut käytettävissä. (Ketola 2008a, 15–16; Hytönen ym. 2016, 27.)

Ensimmäisen lastensuojelulain säätämisen myötä vuonna 1936 näkökulma lasten ja perheiden auttamistyössä muuttui kasvatuksellisemmaksi. Lastensuojelulakia oltiin pyritty saamaan aikaan jo kauan, mutta sortovuodet, tiukka taloudellinen tilanne ja pelko kulujen kasvusta hidastivat muutosta. (Hytönen ym. 2016, 27.) Köyhäinhoitolain hyväksi todetut sisällöt siirtyivät uuteen lastensuojelulakiin, ja lastensuojelulaki pysyikin samanlaisena siitä lähtien aina vuoteen 1984 (Ketola 2008a, 16). Perhehoito oli ensimmäisen lastensuojelulain aikaan yleisin huostaanotettujen lasten sijoitusmuoto, ja sijoituksen kohdalla painotettiin yksilöllistä harkintaa: lapsen käytös kertoi, sopiko hän laitokseen vai perheeseen (Hytönen ym. 2016, 29). Perhehoidon asema suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä vakiintui 1930-luvulla, kun huostaanottoprosessi vahvistui juridisesti uudessa lastensuojelulaissa. Tuohon aikaan valloillaan oli ajatus siitä, että huostaanotetulla lapsella voi olla vain yksi perhe, jolloin sijaisvanhemmat korvasivat biologiset vanhemmat. 1940–50-luvulla lastensuojelu arvotti erityisesti äidin kiintymyskäyttäytymistä, jolloin huostaanottoon päädyttiin, mikäli biologisen äidin suhde lapseen tulkittiin vahingoittavaksi. Äitikeskeisyydestä huomio alkoi myöhemmin 1970-luvulla kiinnittyä yhä enemmän lapsen ja nuoren mielipiteen huomioimiseen. (Hämäläinen 2012, 11–13.)

Vuonna 1984 lastensuojelulaki uudistui, jonka myötä lastensuojelun tavoitteena oli toimia yhä vahvemmin sen eteen, jotta lasta ei tarvitsisi siirtää kasvatettavaksi kodin ulkopuolelle. Avohuollon tukitoimet alkoivat täten yhä enemmän korostua perheiden toimintakyvyn tukemisessa. Perhehoidon kannalta lakiuudistus vaikutti myös sijaisvanhempien arkeen, sillä huoltajuus jäi uudessa laissa lapsen biologiselle vanhemmalle, jolloin biologiset vanhemmat olivat tiiviimmin mukana sijaisperheenkin elämässä (Ketola 2008a, 18). 1990-luvulla laman lisätessä pahoinvointia jännitteet lisääntyivät lastensuojelun työntekijöiden ja asiakasvanhempien välillä, jolloin avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta painotettiin yhä enemmän. 1990-luvulla lastensuojelussa korostettiin varhaislapsuuden kokemuksia, jolloin kiintymyssuhdeteoria sai vahvistusta. Tähän aikaan myös sijaisperheisiin sijoittaminen vähentyi tasaisesti, kunnes vuosina 2004–2007 perhehoidossa olleiden määrä tasoittui (Heino 2013, 89).

Perhehoidolla on lastensuojelussa yli sadan vuoden perinteet, ja nykyisin perhehoito toimiikin ensisijaisena sijaishuollon muotona kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla vuonna 2012 tehdyn lakimuutoksen jälkeen (LsL 50§). Vuoden 2011 lopussa huostassa olleista lapsista 49 prosenttia oli perhehoidossa, ja osuus on kasvanut seitsemän prosenttia vuoteen 2016 asti. Maakunnissa on eroja sijoituspaikkojen käytön suhteen, sillä esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla 73 prosenttia huostassa olevista lapsista oli perhehoidossa, kun taas Uudellamaalla perhehoidon osuus oli alle puolet vuonna 2016. (Kuoppala & Säkkinen 2017, 6.) 2000-luvulla lastensuojelussa on pyritty lisäämään varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisevien palveluiden roolia, jotta huostaanotoilta välttyttäisiin, ja erilaiset lakimuutokset ovat pyrkineet edistämään tätä. (Hämäläinen 2012, 11–13; Ketola 2008b, 30.)

Perhehoidosta säädetään nykyisin perhehoitolaissa (PhL 263/2015), jossa on yhdistetty perhehoitajalain ja sosiaalihuoltolain perhehoitoa koskevat säännökset. Lain luomisen tavoitteena oli selkeyttää ammatillisen perhehoidon määritelmää sekä vakiinnuttaa käsitteet lakisääteiksi. (Kuoppala & Säkkinen 2017, 7.) Perhehoito kattaa alleen myös muun kuin lastensuojelun sijaishuollon toiminnan, sillä perhehoidossa voidaan hoitaa lasten ja nuorten lisäksi pitkäaikaissairaita, kehitysvammaisia, vanhuksia sekä mielenterveyskuntoutujia. Lastensuojelun perhehoidossa pitkäaikaisen sijoituksen lisäksi perhehoitajat voivat toimia esimerkiksi lyhytaikaisina kriisiperheinä, jolloin lapsi sijoitetaan kiireellisesti nopealla aikataululla. Perhehoidossa voidaan myös arvioida lapsen tilannetta lyhytaikaisesti, ja mahdollista on myös biologisen vanhemman ja lapsen yhteinen sijoitus perheeseen, jolloin voidaan arvioida esimerkiksi vanhemmuutta tai lapsen tarpeita. (Ketola 2008a, 18.)

Perhehoidossa kodin ulkopuolista hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen hoito tapahtuu yksityisessä perheessä, jossa sijoitettu lapsi on yksi perheenjäsenistä (Valkonen & Janhunen 2016, 8). Sijaisperheenä toimimiseen ei aseteta erityisiä koulutusvaatimuksia, mikäli perheessä on enintään neljä hoidettavaa lasta (PhL 6§, 7§). Hoidettavien lasten lukumäärästä voidaan poiketa, jos perusteena on esimerkiksi sisarussuhteet (PhL 9§). Sijaisvanhemmalta vaaditaan kuitenkin koulutusta, kokemusta ja henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka puoltavat perhehoitajana toimimista (PhL 1§). Sijoittavan kunnan vastuulla on antaa sijaisvanhemmille koulutusta ja valmennusta tarpeen mukaan (PhL 7§). Sijaisperheen valinta huostaanotetulle lapselle on vaativa ja vastuullinen tehtävä, koska se koskettaa niin lasta, biologista vanhempaa kuin sijaisvanhempaakin tarvittaessa heidän lopun elämäänsä (Koisti-Auer 2008, 22–23). Sijaisvanhemmat tekevät lapsen sijaishuollosta vastaavan

kunnan tai kuntayhtymän kanssa toimeksiantosopimuksen, jossa sovitaan muun muassa perhehoidon kustannuksista, vapaista ja muista käytänteistä. Sijoituspaikassa lapselle tulee luoda olosuhteet, joissa voi luoda turvallisia vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteita, ja tavoitteena on edistää lapsen perusturvallisuutta sekä sosiaalisia suhteita (PhL 1§). Myös sijasvanhemmilta vaaditaan psyykkistä työskentelyä ennen perhehoitajaksi ryhtymistä, koska tiedostamattomat tai läpikäymättömät traumat ja menetykset omassa elämässä voivat heikentää sijasvanhemman kykyä auttaa lasta käsittelemään tuskallisia kokemuksia (Koisti-Auer 2008, 24).

2.4 Tutkimustietoa sijaisperheistä

Kotimainen tutkimus lastensuojelun perhehoidosta on sijaishuoltomuodon ensisijaisuutta puoltavan lakimuutoksen jälkeen ollut lisääntymään päin, mutta sille on todettu tarvetta kasvaa, mikäli perhehoitoa halutaan kehittää tutkimuksen pohjalta (Valkonen & Janhunen 2016, 9). Tähän asti tutkimukset ovat keskittyneet keräämään lähinnä kokemuksia sijaisperheistä erityisesti teini-ikäisten ja aikuisten näkökulmasta, ja kiinnostuksen kohteena ovat olleet esimerkiksi perhe- ja kiintymyssuhteet (Hämäläinen 2012, 23). Ulkomaista perhehoidon tutkimusta on runsaasti, mutta lastensuojelujärjestelmien erotessa maiden välillä on haasteellista verrata niitä kotimaiseen lastensuojelun perhehoitoon. Ulkomaista tutkimustietoa perhehoitoon sijoitetuista lapsista on kartoitettu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemassa kirjallisuuskatsauksessa (Valkonen & Janhunen 2016), jossa todettiin, ettei perhehoidon vaikuttavuudesta ole juurikaan tutkimustuloksia. Tehtyjen tutkimusten vertailu on haasteellista tulosten ollessa tulkinnanvaraisia, ja selvityksiä onkin kritisoitu siitä, että ne keskittyvät herkästi ulkoisten tekijöiden mittaamiseen, kuten koulumenestykseen tai työllistymiseen, jolloin psykososiaalisten tekijöiden kartoittaminen perhehoidossa olleiden lasten elämässä on jäänyt pimentoon. Valkosen ja Janhusen kirjallisuuskatsauksessa todettiin lastensuojelun perhehoidon mahdollistavan pysyviä ja turvallisia ihmissuhteita, mutta sijasvanhemmille on tarjottava koulutusta ja tukea, jotta sijoitettujen lasten voimavarat lisääntyvät.

Suomalaista perhehoidon tutkimusta ja niin ikään vaikuttavuuden näkökulmaa edustaa Pirjo Vähämaan lisensiaatintyö (2008), jossa tutkittiin perhehoidon onnistumista sosiaalityön näkökulmasta. Fokusryhmähaastatteluin kerätyissä sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa oli

nähtävissä kaksi erilaista onnistuneen perhehoidon skriptiä, joita olivat ammatillinen sekä tavallinen käsikirjoitus. Onnistuneen perhesijoituksen tarinassa korostuivat lapsen hyvinvointi, toimiva yhteistyö, sijoituksen tunnelma sekä lopputulos, ja näissä polveilivat ammatillisuuden ja tavallisuuden näkökulmat. Tavallisuuden näkökulmasta tärkeää oli esimerkiksi sijaisperheen tavallisuus ja mahdollisuus kiintymyssuhteen luomiseen lapsen aikuisikään asti, kun taas ammatillisesta näkökulmasta katsottuna onnistunut sijaisperheeseen sijoittaminen ylläpitää suhteita biologiseen perheeseen ja muuhun verkostoon. Lapsen omat ongelmat tai erityiset tarpeet eivät korostuneet tutkimuksen tuloksissa, vaan tärkeäksi nähtiin eri osapuolten välinen luottamus sekä toimivat suhteet biologisen ja sijaisperheen välillä.

Sijaisperheisiin liittyvä tutkimus on myös Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema selvitys (Hytönen ym. 2016) lastensuojelun sijaishuollon epäkohdista ja lasten kaltoinkohtelusta vuosina 1937–1983. Tutkimuksessa haastateltiin 299 henkilöä, jotka olivat olleet itse perhehoidossa, lastenkodeissa tai koulukodeissa ensimmäisen lastensuojelulain aikaan ja kokeneet kaltoinkohtelua. Yksityisissä perheissä olleet haastateltavat kyseenalaistivat aikuisina sijoitusperheen sopivuutta lapsen kasvuympäristöksi, sillä he kertoivat rajusta kaltoinkohtelusta. Sijoitusvanhemmat olivat saattaneet itse toimia lastensuojelun valvojana, jolloin ulkopuoliset tahot eivät saaneet tietää todellisesta tilanteesta. 1950–60-luvulla sisarukset erotettiin usein toisistaan, sillä perhehoitoon haluttiin tuolloin yleensä vain yksi lapsi. Haastateltavat kertoivat ruumiillisesta ja seksuaalisesta väkivallasta sekä perustarpeiden laiminlyönnistä, ja väkivaltaa esiintyi kaikissa sijoitusmuodoissa. Selvityksen pohjalta korostui tarve sijaishuollossa lapsen kuuntelemiselle ja tapaamiselle sekä sijaishuoltopaikkojen valvonnalle. Sijaishuollon väkivaltakokemuksia ovat tutkineet myös Noora Ellonen ja Tarja Pösö (2010), joiden tutkimuksen mukaan laitokseen tai sijaisperheeseen sijoitetut lapset raportoivat vähemmän väkivaltakokemuksia aikuisten taholta kuin biologisessa kodissaan asuvat lapset, mutta laitoksiin sijoitetut kokivat enemmän henkistä väkivaltaa kuin sijaisperheisiin sijoitetut.

Tutkimusten mukaan sijaishuollossa varttuminen on yleisesti yhteydessä siihen, että huostassa olleet pärjäävät aikuisuudessa keskimääräisesti huonommin kuin ne, jotka eivät ole huostaanotettuja lapsuudessa (Heino ym. 2016, 3). Tuija Erosen tutkimuksessa (2013, 59) tutkittiin huostassa olleiden lasten institutionaalisia polkuja huostaanoton jälkeen, ja sijaisperheisiin sijoitettujen lasten elämäkulussa korostuivat negatiivisina tekijöinä

sijaisvanhempien avioerot. Sijaisperheen perherakenteen muutokset saattoivat olla positiivisia tai negatiivisia, jolloin esimerkiksi uuden vauvan tulo perheeseen saattoi merkitä sijoitetulle lapselle sisaruuden mahdollisuutta positiivisessa mielessä, kun taas negatiivisena kokemuksena sijoitettu lapsi sai vähemmän huomiota sijaisvanhemmilta. Tutkimukseen haastatellut sosiaalityöntekijät kuvasivat sijaisperheiden ongelmana väsymistä, johon saattoivat vaikuttaa muutokset sijaisvanhempien elämäntilanteissa. Sijaisperheiden ongelmat kuvautuivat myös tunneilmastossa, joka näkyi lapsen kylmähkönä kohteluna perhehoidossa. Tutkimuksen tuloksena kuitenkin korostui se, ettei huostaanotetuista lapsista voida puhua yhtenä kategoriana, vaan lasten institutionaaliset polut eroavat aina sen mukaan, millainen lapsi on yksilönä ja millaisessa ympäristössä sekä ajassa eletään.

Lastensuojelun perhehoitoa koskevissa tutkimuksissa on siis todettu olevan sekä positiivisia että negatiivisia tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen pärjäämiseen aikuisuudessa. Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa (Kekoni ym. 2017) selvisi, että perhehoidossa lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat monet eri tekijät Bronfenbrennerin ekologiseen systeemiteoriaan (1979) suhteutettuna. Tulokset tukevat myös edellä mainitun Tuija Erosen tutkimuksen tuloksia, sillä pärjääminen aikuisuudessa huostaanoton jälkeen on aina monen tekijän summa. Lapseen itseensä liittyvät tekijät, kuten ikä, sukupuoli ja terveydellinen tila olivat perhehoidon tutkimuksissa usein esillä, ja tähän liittyi vahvasti lapsen mikroympäristö, jolla tarkoitetaan lapsen välittömässä ympäristössä olevia tekijöitä. Lapsen kehitykseen vaikuttivat perhehoidossa erityisesti oman syntymäperheen ja sijaisperheen sekä sosiaalityöntekijän väliset suhteet, ja tähän liittyivät myös käytetyt palvelut. Tutkimus osoitti tarpeen kiinnittää edellä mainittuihin tekijöihin huomiota sijaishuollossa, jotta perhehoito tukisi parhaalla mahdollisella tavalla lapsen kehitystä.

3 MEDIA JA SEN VAIKUTUKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella sijaisperheiden representaatioita mediassa, ja median ollessa tutkimuksen keskeinen käsite, pyrin määrittelemään sen olemusta tässä luvussa. Käsittelen myös teorioita median vaikutuksesta yhteiskuntaan ja yksilöön, sillä tutkielman viitekehystenä toimii kriittinen diskurssianalyysi, jonka taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että medialla on kyky vaikuttaa meihin monin eri tavoin. Päätän luvun kertomalla vielä erikseen representaatioista, sillä ne ovat tutkimuksen keskeinen kiinnostuksen kohde, ja ne kytkeytyvät mediaan ja sen vaikutuksiin.

3.1 Muuttuva media

Tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena on sijaisperheitä käsittelevä journalismi sekä sen kattokäsite media. Journalismilla tarkoitan median ajankohtaista sekä faktapohjaista pääosin yhteiskunnallista tuotantoa (Luostarinen 1996, 14). Media käsitteenä tarkoittaa yleisesti viestimiä, jotka toimivat sanomien välittäjänä yhteiskunnassa. Latinan kielessä sanan yksikkömuoto *medium* tarkoittaa välinettä ja keinoa ilmaista asioita, ja samalla se tarkoittaa sosiaalista yhteyttä, jossa ilmaisu on tapahtunut. (Wiio & Nordenstreng 2017, 11; Mustonen 2001, 8.) Käsitteenä media on jo pitkään yleiskielessä tarkoittanut joukkoviestimiä, joiden muotoja ovat esimerkiksi lehdet, kirjat, valokuvat, radio, elokuva ja televisio. Mediaa on mahdollista jaotella erilaisiin kategorioihin, joista graafista ja printtipohjaista mediaa edustavat esimerkiksi kirjat ja lehdet, ja audiovisuaalisen median muotoja ovat muun muassa elokuva ja televisio. (Mustonen 2001, 8.)

Median olemusta voidaan hahmotella myös sen kautta, mihin tarkoitukseen sitä käytetään. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna medialla on informatiivinen, sosiaalinen ja viihteellinen funktio. Vastaanotamme informaatiota esimerkiksi katsomalla televisiosta ajankohtaisohjelmia, lukemalla sanomalehtiä tai selailemalla internetin keskustelupalstoja, ja viihteellisestä näkökulmasta nämä voivat samalla tuottaa meille mielihyvää.

Informatiivisen funktion yhteydessä voidaan myös huomioida median orientoiva tarkoitus, jossa medialla nähdään valistuksellinen luonne. Tällöin informaation takana piilee syy- ja seuraussuhteiden sekä erilaisten näkökulmien ja selitysten esittäminen, ja tämä voi tarkoittaa esimerkiksi toimituksen oman näkökulman esiintuomista lehdistössä. Median sosiaalinen funktio taas tarkoittaa esimerkiksi mahdollisuutta kokea yhteisöllisyyttä median kautta, ja toisaalta media voi toimia paikkana myös itseilmaisulle. Tähän tarkoitukseen sopii erityisesti sosiaalinen media, joka on muuttanut median sosiaalista funktiota kenties eniten teknologian kehityksen myötä. (Nieminen & Pantti 2009, 12.)

Median käsitteellä on mahdollista siis viitata sekä joukkoviestimiin kokonaisuudessaan, että myös yksittäiseen välineeseen, jolla viestintä tapahtuu (Kantola ym. 1998, 7). Tämän lisäksi mediaa voi hahmottaa sen funktioiden kautta. Oikeastaan nykypäivänä on miltei mahdotonta määrittellä täsmällisesti median käsitettä, koska viestinnän muodot ovat niin moninaiset. Janne Seppänen ja Esa Väliverronen ovat määrittäneet median laajassa merkityksessään *viestinnäksi, joka tapahtuu teknisten laitteiden avulla*. Media tarvitsee teknologiaa ollakseen olemassa, ja laitteet ovat asettuneet osaksi arkipäivän toimintaamme sosiaalisissa käytännöissä. (Seppänen & Väliverronen 2015, 17–18.)

Elämme tietoyhteiskunnassa, jossa medialla on yhä suurempi kulttuurinen ja yhteiskunnallinen merkitys, ja tiedonkulun ollessa internetin aikakautena nopeampaa kuin koskaan, on puhuttu jopa mediatulvasta (Nieminen & Pantti 2009, 11; Kantola ym. 1998, 5). Media ei ole enää samaan tapaan hallittavissa kuten 1900-luvulla, jolloin sanomalehdet, televisio ja radio toimittivat valtamedioiden virkaa. Nykypäivänä nämä ovat sulautuneet yhteen, jolloin puhutaan medioiden *konvergenssista*. Aiemmin mediat olivat erillään toisistaan, mutta nyt teknologia on mahdollistanut eri mediasisältöjen pakkaamisen samalle alustalle, jolloin uutistekstin rinnalla voi hyvin olla kuva- ja äänitallenteita tai esimerkiksi foorumi keskustelulle. Konvergenssi ulottuu myös sisällön ulkopuolelle, jossa huomioidaan taloudellinen näkökulma: journalistit voivat tuottaa sisältöä, jota osittain toimitetaan mediatalojen sisällä eri välineisiin, ja näin luodaan myös säästöjä.

Konvergenssin piirteistä kenties olennaisin on kulttuurinen ulottuvuus, jossa raja median kuluttajan ja tuottajan välillä on hälventynyt. Median kuluttaja voi nykyisin samaan aikaan olla sen tuottaja sekä sisällön levittäjä, kun aiemmin joukkoviestintä toimi vain harvoilta suurelle joukolle. Taloutta ja politiikkaa on haastava hallita ilman median mekanismien

ymmärrystä, jolloin konvergenssin kulttuuri haastaa myös talouden ja politiikan vaikuttajat. Media on areena yhteiskunnalliselle keskustelulle, ja konvergenssin myötä politiikka, talous, yhteiskunta ja media ovat yhä enemmän läsnä toistensa toiminnassa. (Seppänen & Väliverronen 2015, 26.)

Koska median merkitys informatiivisena, sosiaalisena sekä viihteellisenä funktiona on kasvanut, on sen vaikutus voimakkaampi sen suhteen, miten merkityksellistämme todellisuutta ja toimimme omassa elinympäristössämme. Media on läsnä elämässämme päivästä riippumatta, ja sen vaikutuspiiristä ulos jättäytyminen vaatii nykyisin jo erityisiä toimenpiteitä. Kun nykyaikana tieto, ymmärrys ja arkitotuus rakentuvat yhteiskunnassa median välityksellä, eikä omalla kokemuksella ole enää niin vahvaa merkitystä, puhutaan ilmiöstä nimeltä *medioituminen*. (Nieminen & Pantti 2009, 6.) Tutkijasta riippuen medioitumisen käsite kuitenkin painottuu eri tavoin: yhtäältä median merkityksen voidaan nähdä kasvaneen siten, että sillä on oma toimintalogiikkansa, eikä se enää toimi muiden instituutioiden neutraalina välineenä. Toisaalta medioitumiskeskustelussa median itsenäinen toimintalogiikka ja omavaltaisuus eivät ole välttämättä kasvussa, sillä media nähdään kumppanina esimerkiksi markkinoitumiselle. (Kunelius, Noppari & Reunanen 2009, 48.)

Medioituneessa yhteiskunnassa median tarjonta on alati kasvussa, jolloin käyttämämme aika sen seuraamiseen myös lisääntyy. Näin ollen myös instituutiot sopeutuvat tähän muutokseen, ja medioitumisen makrotason esimerkkinä toimiikin usein politiikan toimijoiden tapa mukautua median pelisääntöihin, jolloin esitetyjä asioita saatetaan yksinkertaistaa ja julkisuudessa suosia vahvoja persoonallisuuksia mediahuomion tavoittamiseksi. Koska mediassa halutaan olla näkyvillä ja toimintaa muutetaan sitä mukaa mitä mediajulkisuuden saavuttaminen vaatii, lisää se myös samalla median valtaa, joka on piilotettua, hiljaista valtaa. Mikrotason medioitumisen esimerkkinä voidaan puhua teknisten laitteiden käytön lisääntymisenä vuorovaikutuksessa toistemme kanssa. Median sosiaalinen funktio on siis medioitumiskeskustelussa keskeinen, sillä maailmankuvamme ja identiteettimme rakentuu yhä vahvemmin median yhteisöjen kautta. (Seppänen & Väliverronen 2012, 41–43; Wiio 2006, 34–35.)

1990-luvulta lähtien on puhuttu journalismin kriisistä ja median murroksesta, sillä median rooli portinvartijana on muuttunut. Teknologian kehittyminen on vaikuttanut muutokseen ehkä eniten, eikä vähiten sen taloudellisen vaikutuksen takia. Toisaalta myös uusliberaali

talouspolitiikka vaikuttaa nykypäivänä joukkoviestintäänkin, jolloin mediataloilla on yhä suuremmat taloudelliset paineet menestyä. Internetin nopeus ja kustannustehokkuus tekevät tämän tutkimuksen erityiselle mielenkiinnonkohteelle, journalismille, paineita suoriutua nykyhetkessä. Internet vaikuttaa median käyttöön, ja sen vaikutus on aiheuttanut jopa pelkoa. Uutistuotannon siirtyessä yhä vahvemmin verkkoon on pelätty käyttäjakeskeisyyden syrjäyttävän journalismikeskeisyyden, ja uutisten on epäilty muuttuvan monologista dialogiksi. Viime vuosina on käyty keskustelua siitä, siirtyvätkö ihmiset hankkimaan tietoa pelkästään sosiaalisen median kautta, ja muodostuvatko uutiset yhä enemmän arkielämää koskeviksi, jolloin ne muuntuvat myös paikallisemmiksi. (Matikainen 2017, 332.) Suomessa valeuutiset, skandaalit ja viihteellistyneet mediasisällöt eivät ole uhanneet joukkoviestinnän uskottavuutta siinä määrin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, mutta kansan keskuudessa suomalaiset ovat alkaneet esittää silti ahkerammin mediakritiikkiä (Väliaverron 2009, 18). Median muutos on siis ollut merkittävä niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta, mutta media ei yksin määrittele yhteiskunnallisen kehityksen suuntaa. Muuttuva media on osa monimutkaista verkostoa, jossa muutoksiin vaikuttavat taloudelliset, poliittiset, kulttuuriset sekä oikeudelliset seikat yhteiskunnassa. (Seppänen & Väliaverron 2012, 11.)

3.2 Median vaikutuksen tutkiminen

Miten media vaikuttaa ja mitkä seikat ovat osallisena vaikutusprosessissa? Kysymykset median vaikutuksista ovat olleet pinnalla jo kauan joukkoviestinnän tutkimuksessa, ja tämä johtuu osittain siitä, että vaikutuksen tutkiminen ja todistaminen kiehtovat sen haasteellisuuden vuoksi. Risto Kunelius on todennut joukkoviestintää käsittelevässä teoksessaan (2004) vaikutuksen määritelmien vaihtelevan aina tutkimuksen mukaan, ja vaikeinta on vastata yksinkertaisesti kysymyksiin median vaikutusvallasta. Vaikutusten merkitys riippuu monesta eri seikasta, joita ovat esimerkiksi tutkimuksen vaikutuksen kohde, vaikutuksen sijainti ja olemus, ja olennaista on aiheuttaako vaikutus ylipäätään muutosta ja millaisella aikavälillä vaikutusta tutkitaan. Joukkoviestinnän vaikutustutkimuksen alkuaikoina 1900-luvun alkupuolella medially uskottiin olevan vahva vaikutus yksilöön, jolloin puhuttiin joukkoviestinnän vaikutuksesta lääkeruiskumallina, jossa vastaanottaja reagoi välittömästi median sanomaan. Tässä mallissa yksilö on nähty sittemmin naiivisti vastustuskyvyttömänä joukkoviestinnän edessä. (Kunelius 2004, 127–130.)

1930-luvulla Yhdysvalloissa käynnistyi joukkoviestinnän MCR (*Mass Communication Research*) -tutkimusperinne, jonka taustalla vaikuttivat yhteiskunnan monimutkaistuminen sekä myöhemmin erityisesti toinen maailmansota, jonka propagandan vaikutusten selvittäminen kiinnosti tutkijoita. MCR-perinteen mukaan viestintää pyrittiin tarkastelemaan irrallisena ilmiönä muusta yhteiskunnasta, jolloin kiinnostus kohdistui median vaikutuksiin yksilössä lyhyellä aikajänteellä, ja tutkittuja vaikutuksia olivat etenkin asenteissa tapahtuvat muutokset. Vaikutustutkimuksen päätuloksiksi nähtiin kuitenkin lopulta vaikutuksen vähäisyys, jolloin MCR-perinnettä edeltäneet pelot median suurista massavaikutuksista eivät tulleet toteen. MCR-perinne alkoi saada yhä enemmän kritiikkiä 1960-luvulla, ja sen katsottiin unohtavan joukkoviestinnän vaikutuksena sen, että media voisi ehkäistä muutosta tapahtumasta tai vaihtoehtoisesti pitää yllä vallitsevaa tilaa, *status quo*'a. Kritiikki kohdistui etenkin menetelmällisiin valintoihin, mutta myös MCR-tutkimusten taustalla vaikuttaneisiin kaupallisiin tahoihin, joiden uskottiin vaikuttaneen tutkimusten tuloksiin. (Wiio 2006, 55; Kunelius 2004, 133–142; Pietilä 1997, 190.)

Kritiikistä huolimatta MCR-perinne antoi median ja viestinnän tutkijoille aiheita jatkaa vaikutusten prosessien tutkimista uudella tavalla. MCR-tutkimukset toivat esille joukkoviestinnässä käytetyn tietolähteen arvon vaikuttavuuden suhteen, sillä tutkimukset todensivat tekstin tietolähteen vaikuttavan enemmän lukijan asenteisiin tekstin sisällön sijaan. MCR-tutkijoiden toimesta tuli todistettua myös yleisön aikaisempien uskomusten vaikuttavan vahvasti sanomien vastaanottoon, sillä vastaanotettu tieto näyttäytyi tutkimuksissa muovautuvan aina taustalla vaikuttavien mielipiteiden mukaan. MCR-tutkimus toi arvokasta tietoa siitä, miten viestintä vaikuttaa ensin niin kutsuttuihin mielipidejohtajiin, jotka vaikuttavat tämän myötä lähipiiriinsä, jolloin vaikutuksissa oli havaittavissa sosiaalinen ulottuvuus. (Wiio 2006, 55; Kunelius 2004, 133–142.) Vaikutustutkimuksen klassikkoteos *The Effects of Mass Communication* (Klapper 1960) edustaa MCR-perinnettä, ja se painotti erityisesti välittävien tekijöiden merkitystä median vaikutusprosesseissa, joita edellä esittelin.

MCR-tutkimusperinteen rinnalle syntyi hiljalleen uusia tapoja käsitteellistää ajatusta median vaikutuksista. Eräs näistä on sosialisointinäkemys, jossa medially nähdään suuri merkitys sen suhteen, miten omaksumme arvoja ja normeja sekä käyttäytymis- ja ajattelutapoja. Median kautta orientoitumme maailmanmenoon, ja samalla luomme omaa

identiteettiämme. Sosialisointinäkömyksen mukaan medialla on kyky lisätä ryhmien yhteisöllisyyttä, mutta toisaalta sillä on tapana yksinkertaistaa asioita, jolloin syntyy stereotypioita. Anu Mustosen mukaan yleisimpiä median stereotypioita syntyy mediassa etenkin vähemmistöistä, ammattikunnista ja ikäkausista (Mustonen 2001, 63). Median sosialisointivaikutuksia on tutkittu monesta eri näkökulmasta, ja vahvimpana sosialisointivaikutus on todettu olevan niillä, joilla on vähäisesti elämäkokemusta ja niukka sosiaalinen verkosto. Elämäkokemus ei aina välttämättä liity kuitenkaan kronologiseen ikään. Median sosiaalinen vaikutus näkyy Mustosen mukaan eniten tilanteissa, joissa vastaanottavalla osapuolella on vähemmän kokemusta ja tietoa taustalla, jolloin käsitykset itselle tuntemattomista ilmiöistä, kuten vieraista kulttuureista tai lastensuojelusta, rakentuvat lähinnä median kautta, osin vääristyneinä. Median vaikutusten sosialisointinäkemys on saanut kritiikkiä sen yleisyydestä, sillä se ei kerro käytännössä niistä mekanismeista, jotka liittyvät median vaikutuksiin. Sosialisointiteoria on toiminut silti kimmokkeena monille teorioille mediavaikutuksesta, joista esittelen seuraavaksi hiljaisuuden spiraalin teorian sekä agenda setting -mallin. (Mustonen 2001, 63–64.)

Median vaikutuksesta kertovan hiljaisuuden spiraalin teorian mukaan media vääristää käsityksiämme muiden mielipiteistä. Saksalaisen Elisabeth Noelle-Neumannin kehittämän teorian (1974) oletus on, että pelkäämme tuoda esiin omia mielipiteitämme, mikäli olemme niiden poikkeavan muista. Tätä julkisuus vielä vahvistaa esittämällä tiettyjä ajatuksia mediassa, jolloin epäsuositun mielipiteen omaavat alkavat pelätä sosiaalista eristäytymistä. (Moy ym. 2001, 8.) On siis kyse tietyllä tapaa ryhmäpaineesta, kun uskomme median tuovan esille enemmistön kantoja ja alamme sopeutua niihin. Hiljaisuuden spiraali kuvaa kierrettä, joka voi syntyä tilanteissa, jossa todellista mielipidevähemmistöä edustavat tuovat kantansa julki luullen sen olevan enemmistön kanta, jonka myötä mielipiteet saattavat hiljalleen tosiasiasa vaihtaa osia julkisuuden myötä. Kun media ruokkii hiljaisuuden spiraaleja, on sillä vahva rooli sen vaikutuksen suhteen, mitä yhteiskunnassa ajatellaan ja miten ajattelu tapahtuu. (Kunelius 2004, 143–144; Pietilä 1997, 192.) Hiljaisuuden spiraalin teoriaa on kuitenkin kritisoitu sen vanhanaikaisuudesta, sillä se ei näe nykypäivän median monimuotoisuutta ja kykyä tuoda vähemmistön näkemyksiä esille esimerkiksi sosiaalisen median avulla. Hiljaisuuden spiraalin teoria on kuitenkin tärkeä tiedostaa, sillä tämänkin tutkielman aihe kytkeytyy siihen, miten mielipiteet rakentuvat osin median vaikutuksesta.

Hiljaisuuden spiraalin teorian taustalla vaikuttaa agenda setting -näkemys, jossa uskotaan joukkoviestinnän vaikutuksen perustuvan sen ylläpitämään ja aikaansaamaan yhteiskunnan niin kutsuttuun päiväjärjestykseen. Tämä tarkoittaa median määrittelevän sitä, mistä milloinkin keskustellaan. Kun tutkitaan mediasisältöjä, on mahdollista tulkita agendoja. (Mustonen 2001, 66–67; Ikävalko 1996, 222.) Agenda setting -teorian mukaan media vaikuttaa siihen, *mistä* suurella yleisöllä ylipäättään on mielipiteitä, sillä näkemyksen mukaan media valikoi aiheet, jotka lopulta muodostuvat tärkeiksi yhteiskunnassa. Tähän toki vaikuttaa median tietolähteet, joita usein ovat instituutiot ja vallanpitäjät. (Kunelius 2004, 142–143.) Agenda setting -mallin takana ovat Maxwell McCombs ja Donald Shaw, jotka tutkivat Yhdysvaltojen vuoden 1968 presidentinvaalien uutisointia ja yleisön mielipiteitä vaaliteemoista. Tutkimus esitti median vaikuttavan selvästi siihen, mitä äänestäjät pitivät merkittävänä teemoina vaaleissa. (McCombs & Shaw 1972.) Teoria on yhä tänä päivänä ajankohtainen, sillä median tarjoamien puheenaiheiden muodostuminen poliittisiksi ei ole muuttunut ajan saatossa. Esimerkki nykypäivän agenda setting -mallista on suhtautuminen tupakointiin, johon ei asennoiduttu lainkaan niin ongelmallisesti 1970-luvulla huolimatta siitä, että tupakointi on aina ollut haitallista terveydelle. Sosiaalinen normi tupakointia vastaan syntyi osin median vaikutuksesta, sillä sitä käytettiin strategisesti hyväksi monella tapaa: lehdet kirjoittivat ravintoloiden tupakointikielloista eivätkä elokuvien roolihahmot enää sauhutelleet. (Dearing & Rogers 1996, 4.)

Median vaikutuksen tutkiminen on yhteiskunnallistunut ja laaja-alaistunut siitä, mitä se oli 1900-luvun alussa. Perinteisen lähettäjä-vastaanottajasuhteen sijaan median vaikutuksia katsotaan yhä enemmän sosiaalisina käytäntöinä, jotka osallistuvat sosiaalisen todellisuutemme rakentamiseen. Edellä esittämäni teoriat ovat esimerkkejä siitä, miten vaikutuksia voidaan tarkastella, ja ne ovat keskeisiä sen suhteen, että ne kiinnittävät vaikutuksiin huomiota yksilöä laajemmassa mittakaavassa. Teoriat tuovat esille median vaikutusvallan, joka on välillisesti suurempi kuin mikään sen suora, välitön vaikutus. Esa Väliverronen onkin kuvannut median roolia yhteiskunnallisissa muutoksissa katalysaattorina, jolloin media toimii linkkinä ihmisen ja sosiaalisen maailman välillä. (Väliverronen 2012, 87; 91–103.)

3.3 Representaatiot mediassa

Tutkimuskysymykseni koskee sijaisvanhemmuuden representointia Helsingin Sanomissa. Kun mediassa on esillä jokin aihe tai ilmiö, kuten tässä tutkielmassa kiinnostuksen kohteena olevat sijaisperheet, ovat nämä esitykset aina toimittajan tietoisia valintoja, jotka tuottavat representaatioita. Tässä tutkimuksessa kielenkäyttö nähdään seurauksia tuottavana toimintana, jonka myötä medialla käsitetään olevan diskursiivista valtaa. Median on mahdotonta tuottaa massoille täysin täsmällistä, totuudenmukaista ja objektiivista kuvaa esitettävästä aiheesta, jolloin media tuottaa representaatioita (Baker 2013, 3). Representaatiolla ei ole yksiselitteistä suomennosta, mutta sen voidaan lyhyesti sanoa olevan jonkin asian tekemistä uudelleen läsnä olevaksi esimerkiksi kielen avulla sanomalehdessä. Toisin sanoen representaatio on jostakin aiheesta rakentuva kuva, ja tässä tutkimuksessa tarkastelen median tuottamia representaatioita sijaisperheistä. Eri tieteenaloilla representaation käsite on esitetty monella tapaa, mutta usein se kuvautuu peilin tai muotokuvan tapaisilla ilmaisuilla. (Seppänen & Väliverronen 2012, 90–92; Knuuttila & Lehtinen 2010, 7–12.) Representaatioista voidaan myös puhua mediaesityksinä, jonka käsitettä käytän tässä tutkimuksessa representaation kanssa rinnakkain.

Representaatioiden politiikka tarkoittaa mediaesitysten olevan samanaikaisesti poliittisesti ja kulttuurisesti rakentuneita sekä toisaalta niiden todellisuutta tuottavia. Poliittikka terminä liittyy representaatioiden vallasta käytävään kamppailuun, ja tämä liittyy sen merkityksen pohtimiseen, miten mediaesitykset tulkitaan. (Nieminen & Pantti 2009, 121.) Representaation politiikan taustalla vaikuttavat myös yhteiskunnan kulttuuriset ehdot sekä yhteiskunnalliset seuraukset (Seppänen & Väliverronen 2012, 96.) Aikaisemmin tässä luvussa käsitelin median vaikutuksia, ja vaikutuksiin liittyy aina myös vallankäyttöä, sillä toimittajilla on suuri rooli kirjoittaessaan mediatekstejä. Journalismin esiintuomat ilmiöt ovat toimittajien toimesta aina osittain valmiiksi tulkittuja, jolloin mediatekstit eivät heijastele todellisuutta täysin objektiivisesti, vaan ne Norman Fairclough'n mukaan pikemminkin luovat omia muunnelmiaan todellisuudesta (Fairclough 1997, 136).

Representaation politiikan näkökulmasta mediassa vakiinnutetaan mielikuvia esitetyistä asioista ja ilmiöistä, ja kun itse tutkin sijaisperheiden representaatioita, on tutkimuksessa perusteltua suhtautua kriittisesti median luomiin kuviin tutkittavasta aiheesta. Norman

Fairclough on todennut representoinnin sisältävän aina valintoja siitä, mitä kuvauksiin sisällytetään ja jätetään pois, ja kielelliset valinnat tekevät joistain seikoista aina ensisijaisempia verrattuna toisiin (Fairclough 1997, 13; 136). Representaatiot ja tämän tutkielman teoreettisena viitekehysenä toimiva kriittinen diskurssianalyysi kytkeytyvät toisiinsa, sillä molemmat vahvistavat ajatuksen siitä, että mediaesityksillä on vaikutusta ihmisten asemaan ja suhteisiin yhteiskunnassa. Representaatiot tuottavat tietoa kohteestaan, ja tämä voi vaikuttaa sosiaalisiin käytäntöihin. Poliitiikan näkökulmasta representaatiot voivat edistää tai heikentää mediassa esitettyjen ryhmien mahdollisuuksia poliittiseen vaikuttamiseen. (Nieminen & Pantti 2009, 120–121.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tarkoitusta, toteutusta sekä teoreettista taustaa. Aloitan avaamalla tarkemmin tutkimuskysymyksiäni, jonka jälkeen käsittelen sosiaalista konstruktionismia, joka toimii taustateorian kriittiselle diskurssianalyysille, jonka viitekehyksessä olen tutkimukseni toteuttanut. Sosiaalisen konstruktionismin käsittelyn myötä siirryn kertomaan kriittisen diskurssianalyysin sisällöstä ja sen yhteydessä avaan myös diskurssin käsitettä. Sen jälkeen esittelen tutkimusaineistoa ja perustelen siihen liittyviä valintoja. Luvun lopuksi erittelen tutkimuksen analyysivaihetta ja pohdin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta, jonka myötä lukija voi siirtyä lukemaan tutkimuksen tuloksia.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni lähtökohtana on tarkastella sijaisperheiden representointia Helsingin Sanomissa. Aineistona käytän Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistuja uutisia ja artikkeleita vuosilta 1.1.2012–31.12.2017. Tutkimuskysymyksiin vastaamalla pyrin kartoittamaan Helsingin Sanomien kautta muotoutuvaa kuvaa sijaisperheistä, ja toteutan analyysini kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksestä, joka pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisissa yhteyksissä sijaisperheistä kirjoitetaan Helsingin Sanomissa?
2. Millaiseen rooliin sijaisperheet asetetaan teksteissä?

4.2 Sosiaalinen konstruktioismi

Tutkimukseni tietoteoreettisena viitekehyksenä on sosiaalisen konstruktioismin ajatus siitä, että kielenkäyttö on seurauksellista toimintaa, joka rakentaa ympäröivää sosiaalista todellisuuttamme. Sosiaalisella todellisuudella tarkoitetaan ymmärrystä, joka jaetaan useamman ihmisen kesken ja jota ylläpidetään yhteisesti (Suoninen 2013, 29). Kun olemme vuorovaikutuksessa toistemme kanssa, tulemme samalla jakaneeksi tietoa ja käsitteitä, jotka vaikuttavat sosiaalisen todellisuuden syntyyn, ja käytetty kieli rakentaa samalla sosiaalisia merkityksiä (Inglis & Thorpe 2012, 106). Sosiaalinen konstruktioismi kyseenalaistaa tavanomaisen ymmärryksemme todellisuudesta, sillä se haastaa meitä olemaan kriittisiä: tieto syntyy aina jostain näkökulmasta käsin sosiaalisesti rakennettuna. Kun luemme lehtikirjoituksia, emme aina tiedosta niiden olevan tietoisesti valittuja: uutiset tai artikkelit eivät ole sellaisenaan olemassa. Näin ollen myös lehtikirjoitukset ovat sosiaalisesti rakennettuja, jolloin ne samalla muokkaavat sosiaalista todellisuuttamme.

Sosiaalisesta konstruktioismista on olemassa lukuisia eri suuntauksia, joita voi jakaa neljään kategoriaan: sosiaalisten ongelmien konstruktioistiseen tutkimusperinteeseen, sosiologiseen konstruktioismiin, poststrukturalistiseen sosiaaliseen konstruktioismiin sekä sosiaalipsykologian sosiaaliseen konstruktioismiin (Jokinen 2016, 251). Sosiaalista konstruktioismia on olemassa väljää sekä tiukempaa suuntausta. Jyrkimmillään sosiaalinen konstruktioismi olettaa maailman olevan täysin sosiaalisesti konstruoitu luonnonlait mukaan lukien, jolloin vuorovaikutuksen ulkopuolella olevaa todellisuutta ei uskota olevan olemassa. Tämä tutkielma edustaa konstruktioismin maltillisempaa muotoa, jolloin yhteiskunnassa nähdään olevan myös ihmisestä riippumattomia faktoja.

Bergerin ja Luckmannin (1966, suom. 1994) teosta *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* voidaan pitää sosiaalisen konstruktioismin yhteiskuntatieteellisenä klassikkona. Teos pohjautuu fenomenologiaan (ks. Alfred Schütz) ja symboliseen interaktionismiin (ks. George Herbert Mead), ja kirjoittajat analysoivat teoksessaan tiedon synnyn mekanismeja. Kirjan ilmestymisen aikaan ihmis- ja yhteiskuntatieteiden keskuudessa oli käynnissä niin kutsuttu kielellinen käänne, jolloin käytiin aktiivista keskustelua siitä, mitä lopulta tulisi

tutkia ja millä menetelmillä. Vallalla olleen positivistisen tutkimusorientaation määrällisyys ja mekaanisuus sai tuolloin kritiikkiä, ja kielellisen käänteen myötä mahdollistui laadullinen tutkimusote, joka havainnoi ilmiöiden kiinnittymistä esimerkiksi historiaan sekä kulttuuriin. Akateemiseen tutkimukseen löytyi käänteen myötä uusi painopiste, jolloin mielenkiinto kohdistui kielen asemaan sosiaalisen todellisuuden rakentajana. (Kuortti, Mäntynen & Pietikäinen 2008, 25; 29.) Berger ja Luckmann (1994) ovat esittäneet todellisuuden ja tiedon rakentuvan sosiaalisesti, ja he kohdistavat huomion arkitodellisuuteemme, jota pidämme helposti itsestään selvänä. Jokapäiväisessä elämässä luomme sosiaalisen tason merkityksiä, joiden pohjalta luomme sosiaalisia käytäntöjä sekä vaikutamme yhteiskunnan ilmiöihin. Yksilö ja yhteiskunta ovat täten dialektisessa suhteessa toisiinsa. Berger ja Luckmann ovat eritelleet tiedon muodostumisen prosesseja, joissa sosiaalisen konstruktionismin keskeisiksi käsitteiksi muodostuivat eksternalisaatio, objektivaatio ja internalisaatio. *Eksternalisaatiossa* tapahtuu aktiivista kielellistä toimintaa, joka voi olla esimerkiksi idean esittämistä. *Objektivaatiossa* ideaa toistettaessa se muuttuu luonnolliseksi asiaksi, jolloin yhteys idean alkuperään häviää. Kun idea on lopulta omaksuttu osaksi tietoisuutta ja kulttuuria, siihen sosiaalistutaan, ja tällöin puhutaan *internalisaatiosta*. (Berger & Luckmann 1994, 147; Juhila 2004, 165–166.)

Sosiaalinen konstruktionismi on hajanainen ja tieteenaloja ylittävä suuntaus, ja sitä on haasteellisesta kuvata tyhjentävästi. Vivien Burr (2003) on listannut sosiaalista konstruktionismia yhdistäviä tekijöitä, joista ensimmäinen on kriittisyys itsestäänselvyksiä kohtaan. Burr on antanut tästä esimerkin koskien sukupuolen määrittelyä: jaamme perinteisesti ihmiset miehiin ja naisiin, mutta sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta on olennaista haastaa tämä ajatus. Kategorisointi miehiin ja naisiin on nopeasti kyseenalaistettavissa tarkasteltaessa sukupuolenkorjausprosessin läpikäyneitä sekä muunsukupuolisia, jolloin voidaan pohtia maskuliinisuuden ja feminiinisuuden normeja omassa kulttuurissamme. Sosiaalisen konstruktionismin pohjalta voidaan siis esittää kysymyksiä siitä, miten esimerkiksi sukupuolen kategoriat lopulta rakentuvat yhteiskunnassamme.

Toinen Burrin sosiaalisen konstruktionismin perusoletus on käsitysten rakentuminen historiasta ja kulttuurista käsin. Se, miten itse käsitämme esimerkiksi lapsuuden, poikkeaa luultavimmin 1950-luvun lapsuuskäsityksestä. Puhumattakaan siitä, millaisena lapsuus nähdään maissa, joissa ei ole samanlaista näkemystä esimerkiksi leikin merkityksestä lapsen

kasvun ja kehityksen kannalta. Käsitteemme tiedosta ja todellisuudesta muovautuvat ajassa ja kulttuurissa, joten sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta katsottuna tämän tutkimuksen tuloksiakaan ei tule käsittää aikoja tai kulttuureja ylittävänä tietona. Kolmantena Burr esittää sosiaalisen konstruktionismin perusoletukseksi tiedon rakentumisen sosiaalisissa prosesseissa. Ilman sosiaalista vuorovaikutusta emme tule jakaneeksi tietoa, ja kieli on tässä olennaisessa asemassa. Neljäntenä ja viimeisenä perusolettamuksena sosiaalisessa konstruktionismissa on tiedon ja sosiaalisen toiminnan yhteen kietoutuneisuus. Tiedon lisääntyessä muuttuu myös sosiaalinen toiminta. Burr antaa esimerkkinä alkoholismin, jonka merkitys on muuttunut sitä mukaa kun tietoa sairaudesta ja sen hoidosta on lisääntynyt, ja tämä on vaikuttanut myös sosiaalisiin ongelmiin. Tiedon ja sosiaalisen toiminnan liitännäisyys vaikuttaa siis myös valtasuhteisiin. (Burr 2003, 2–5.)

4.3 Kriittinen diskurssianalyysi

Olen valinnut tutkimukseni lähtökohdaksi kriittisen diskurssianalyysin, koska näen medialla kyvyn vaikuttaa tietoomme, arvoihimme, sosiaalisiin suhteisiimme sekä identiteettiimme. Diskurssianalyysi pohjautuu aiemmin esiteltyyn sosiaaliseen konstruktionismiin, sillä diskurssianalyysi sisältää konstruktionistisen näkemyksen kielenkäytöstä osana sosiaalista todellisuuttamme. Diskurssianalyysi keskittyy tutkimaan sosiaalisen todellisuuden rakentumista kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan kautta sosiaalisissa käytännöissä, ja tämän vuoksi diskurssianalyysi sopiikin hyvin mediatekstien tutkimiseen (Jokinen ym. 2016, 17). Diskurssin käsite on monitieteinen ja laaja, mutta yhteiskuntatieteellinen tutkimussuunta ja kriittinen diskurssianalyysi jakavat käsityksen diskurssista tapana hahmottaa ja jäsentää maailmaa (Pietikäinen 2008, 192). Diskurssit toimivat osallisena siinä, miten sosiaaliset identiteetit, sosiaaliset suhteet sekä tieto- ja uskomusjärjestelmät rakentuvat (Pöntinen 1995, 52).

Diskurssit konstruoivat aina todellisuutta joltain tietyltä alueelta, ja diskurssin konstruktiivisen luonteen taustalla vaikuttaa erityisesti ranskalainen filosofi Michel Foucault, joka viittasi diskurssilla tiettyinä aikoina vakiintuneisiin ja yhdenmukaisiin muotoihin puhua ja kirjoittaa jostakin asiasta. Sanana *diskurssi* viittaa ranskan kielen sanaan *discours*, joka tarkoittaa muun muassa 'esitelmää', 'juttelua' sekä 'puhetta'. Ranskalainen diskurssin etymologia hahmottaa keskustelun liittyvän aina historiaan, jolloin menneestä

siirtyy aina jotain tähän hetkeen. (Hellsten & Pöntinen 1997; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 23.) Diskurssin käsite kytkeytyy myös aiemmin tässä tutkielmassa käsiteltyihin representaatioihin, sillä diskursseilla on representaatiollista kuvausvoimaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 42). Diskurssit kykenevät esittämään maailman tapahtumat Pietikäisen ja Mäntynen (2009, 44) mukaan ikään kuin ”totena”, ja kun historiallisesti ja yhteiskunnallisesti paikannettu kielenkäytön tilanne kytkeytyy toimijoihin, syntyvät representaatiot.

Pauli Juuti on tutkinut työelämästä kertovia lehtiartikkeleita sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta, ja hän on todennut lehtikirjoitusten edustavan tietyllä tapaa näkökulmien esiintymis- ja taisteltukenttää, jossa media toimii sosiokulttuuristen muutosten mittarina, jolloin muutokset ja ristiriidat tulevat esiin tiedotusvälineiden diskurssikäytännöissä (Juuti 2010, 20). Juutin näkemys on sovellettavissa kriittiseen diskurssianalyysiin, sillä kriittinen näkökulma liittyy etenkin vallan ilmenemisen tarkastelemiseen. Medialla on valtaa, ja sen valta-asema syntyy lähtökohtaisesti siitä, että se tarjoaa näyttämön keskustelulle esimerkiksi sijaisperheistä. Median vaikutus näkyy omassa toiminnassamme tai siinä, minkä jätämme tekemättä. Median vaikutus on nähtävissä yhteiskunnan ja ihmisen välisessä vuorovaikutuksessa, jossa syntyvät erilaiset käsitteet ja tulkinnat. (Wiio 2006, 63.)

Diskurssianalyttisissä tutkimuksissa tutkitaan kielenkäytön diskursiivisia ilmiöitä, ja kriittisessä diskurssianalyysissä kielenkäyttö ja yhteiskunta nähdään dialogisessa suhteessa (Fairclough 1992, 62). Se, mitä Helsingin Sanomissa kirjoitetaan sijaisperheistä, on aina harkittua ja erikseen valittua, ja kun toimittaja kirjoittaa tekstin, on se jo valmiiksi ympäristönsä muokkaamaa. Kun teksti julkaistaan muille, alkaa se vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaamme, ja kertojan näkökulma ratkaisee, miten hahmotamme tapahtumat. Se, miten kirjoittaja nimeää ihmisryhmiä tai instituutioita, on kielellinen valinta, joka viestittää taustalla olevista arvoista ja uskomuksista. (Kalliokoski 1999, 20). Kriittisessä diskurssianalyysissä tarkastellaan kieltä siis samaan aikaan sekä yhteiskunnan tuotoksena että yhteiskunnallisena vaikuttajana (Talbot 2007, 13).

Kriittinen diskurssianalyysi on suuntauksiltaan monimuotoinen, ja siinä voidaan painottaa niin sosiaalisemiottiikkaa (ks. esim. Hodge & Kress 1988), diskurssijärjestyksiä (Fairclough), sosiokognitiivisia malleja (van Dijk) kuin esimerkiksi diskurssisosiolingvistiikkaa (Wodak) (Törrönen 2005, 141). Yhteistä kriittisen diskurssianalyysin suuntauksille on tapa suhtautua näkemyksellisesti tutkimuksen

lähtökohtaan, jossa diskursseilla nähdään yhteys valta-asetelmiin ja epätasa-arvoon (Wodak & Meyer 2001, 95). Diskurssien tulkinnan taustalla toimiikin usein kysymys siitä, kuka hyötyy (Baker 2013, 22). Kriittisen diskurssianalyysin akateemisen arvon lisäksi tavoitteena on usein tarjota käytännön suosituksia epätasa-arvon muuttamiseksi (Törrönen 2005, 142).

Kriittinen diskurssianalyysi ei tarjoa suoraa metodologiaa, jota voisi hyödyntää tutkimuksen analyysivaiheessa, mutta tutkittavan aiheen teoreettinen käsittely on olennaista, jotta diskursseja ja sosiaalisia rakenteita kyetään analysoimaan (Wodak & Meyer 2001, 95). Kriittisen diskurssianalyysin voidaan kuvata olevan teoreettinen näkökulma kieleen, jossa teoria ja metodi yhdistyvät (Wodak & Meyer 2001, 121). Norman Fairclough'n lähestymistapa kriittiseen diskurssianalyysiin on eräs tunnetuimmista, ja siinä yhdistyvät kriittinen tekstintutkimus ja diskurssianalyysin ranskalainen suuntaus, jossa näkyy erityisesti Foucault'n valta-analyysit. Fairclough on kritisoinut keskusteluntutkijoita ja diskurssianalytikoita siitä, ettei viestinnän tutkimus ulotu mikrotason ulkopuolelle, ja Fairclough'n omassa lähestymistavassa liikutaankin rakenteen ja toimijan välimaastossa, jossa painotetaan diskurssijärjestystä (Wodak & Meyer 2001, 125).

Diskurssijärjestyksellä Fairclough tarkoittaa tietyn yhteisön diskursiivisia käytäntöjä, eli toisin sanoen diskurssijärjestys koostuu diskurssityypeistä, jotka ovat tietyllä yhteiskunnan kentällä tavanomaisia kielenkäyttötapoja. Diskurssien järjestys viittaa eri osa-alueiden keskinäisiin suhteisiin, ja tähän liittyy Fairclough'n mukaan myös yhteiskunnalliset valta-asetelmat, joissa tietyillä ryhmillä on mahdollisuus vaikuttaa diskurssijärjestyksen rakenteisiin. (Fairclough 1997, 77.) Kriittisessä diskurssianalyysissä taustalla vaikuttaa systeemis-funktionaalinen kielioppi (ks. M. A. K. Halliday), jossa kielen tehtäviksi käsitetään maailman ja kokemusten kuvaaminen, sosiaalisten suhteiden ylläpito sekä tekstikonaisuuksien järkevä muodostaminen, jolloin kielellä nähdään rooli ympäröivän maailman rakentamisessa (Pietikäinen 2008, 198).

Fairclough'n kriittisessä diskurssianalyysissä tekstin ja diskurssin tutkimus jakautuu kolmeen näkökulmaan, joista ensimmäinen tarkastelee median tapoja esittää yhteiskunnallisia ilmiöitä ja tapahtumia eli representaatioita. Toinen ulottuvuus tutkii mediatekstien rakentamia identiteettejä. Kolmas näkökanta tutkii kahden edellisen ulottuvuuden välisiä suhteita. (Väliverrotonen 1998, 28–30.) Kuviosta 1 käy ilmi Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin ulottuvuudet viestintätilanteiden analyysissä. Analyysi alkaa

tekstistä, jota tarkastellaan ensin lingvistisestä näkökulmasta, jolloin tekstianalyysi kohdistuu sekä tekstin merkitykseen että sen muotoon. Diskursiivisten käytänteiden tasolla tulkitaan tekstistä ilmeneviä diskurssikäytäntöjä, joita ovat esimerkiksi sanomalehtien institutionaalisesti vakiintuneet tekstintuottamisen prosessit. Diskursiiviset käytänteet toimivat tekstien ja sosiokulttuuristen käytänteiden välittäjänä. Samaan aikaan tuotetaan myös analyysiä toiseen suuntaan, jolloin tekstianalyysiä tehdään diskurssikäytänteiden kautta. (Törrönen 2005, 141–143; Hellsten & Pöntinen 1997, 58; Fairclough 1997, 79–86.)

Kuvio 1. Fairclough'n viitekehys kriittisen diskurssianalyysin ulottuvuuksista (Fairclough 1997, 82).

Kriittinen diskurssianalyysi ei aina koe tarvetta osoittaa mikä on oikein tai väärin, vaan lähtökohtana voi olla representoinnin tutkiminen, jolloin tuodaan esille tapoja kuvata asioita ja ilmiöitä, kuten tämän tutkimuksen kohdalla sijaisperheitä. Kriittisessä diskurssianalyysissä on nimittäin olennaista myös tarkastella sitä, kenellä on valta luoda representaatioita kielellisissä käytännöissä. Samalla voidaan pohtia kenellä sitä valtaa ei ole, jolloin representaatiot syntyvät muiden toimesta. (Matheson 2005, 66.) Kriittisen diskurssianalyysin viitekehys tulee tässä tutkimuksessa esille siitä lähtökohdasta, että medialla nähdään olevan valtaa, joka vaikuttaa käsityksiimme sijaisperheistä. Valta siis ilmenee sijaisperheiden diskursseissa, ja samaan aikaan näillä diskursseilla käsitetään olevan valtaa. Sovellan tutkielmassani Fairclough'n kriittisen diskurssianalyysin mallia

kuvailemalla Helsingin Sanomien sijaisperheitä käsittelevien verkkoartikkeleiden ja -uutisten kielellisiä rakenteita sekä tulkitsemalla sitä, mitä sijaisperheistä kirjoitetaan. Tavoitteena on vastata kysymyksiin siitä, millaisissa yhteyksissä sijaisperheistä kirjoitetaan mediassa, ja miten sijaisvanhempia representoidaan. Pääpaino on siis kielellisellä tasolla, jolloin jätän Fairclough'n mallin kolmannen tason, diskurssikäytäntöjen ja sosiaalisten käytänteiden välisen analysoinnin ja selittämisen, analyysin ulkopuolelle. Mahdollisia vastauksia kysymyksiin siitä, miksi sijaisperheiden representaatiot ovat Helsingin Sanomissa sellaisia kuin ovat, pyrin tuomaan esille tutkielman pohdintaosiossa.

4.4 Helsingin Sanomien verkkoartikkelit tutkimusaineistona

Tutkimusaineistoni koostuu Helsingin Sanomien digipalveluissa julkaistuista lehtikirjoituksista, joissa aiheena on jollain tapaa sijaisperheet tai sijaisvanhemmuus. Olen valinnut Helsingin Sanomat aineistokseni, koska lehti vaikuttaa myös oman lukijakuntansa ulkopuolelle. Helsingin Sanomat toimii tärkeänä tietolähteenä muille viestimille, ja tämän vuoksi lehti on erityisessä roolissa sen suhteen, mistä suomalaisessa yhteiskunnassa ja politiikassa puhutaan. (Wiio 2006, 22.) Sanoma Media Finland -mediayhtiön omistama lehti ilmestyy painettuna seitsemänä päivänä viikossa, ja levikiltään se on Suomen suurin. Vuonna 2017 tehdyssä mittauksessa lehden levikki oli 324 997, josta digilevikin osuus oli 198 694 (Media Audit Finland 2017).

Miksi olen valinnut tutkimusaineistoksi verkkosisältöä? Helsingin Sanomien levikki on ollut ensimmäistä kertaa 25 vuoteen kasvussa, ja tähän on vaikuttanut digisisällön tilaamisen kasvu (Pekkonen 2018). Olen valinnut digipalveluissa julkaistut artikkelit aineistokseni, sillä sanomalehtien verkkoversioiden viikkotavoittavuus oli jo vuonna 2015 tehdyssä kansallisessa mediatutkimuksessa suurempi kuin painetun sanomalehden. Samaisessa tutkimuksessa, jossa selvitettiin sanomalehtien lukijamääriä, lukutapoja, lukijakunnan rakennetta ja kokonaistavoittavuutta, todettiin älypuhelinien olevan pian suosituimpia laitteita uutiskäytössä, sillä viiden vuoden sisällä suomalaiset uskoivat siirtyvänsä lukemaan yhä enemmän verkkosanomalehtiä. (Jyrkiäinen 2017, 107–109.) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 88 prosenttia suomalaisista 16 vuotta täyttäneistä nuorista käytti internetiä, ja alle 55-vuotiaista internetin käyttäjiä oli lähes kaikki. Alle 45-vuotiaista yli 90 prosenttia käytti internetiä useita kertoja päivässä, ja nuoremmissa ikäluokissa painetut sanoma- ja

aikakauslehdet olivat yhä pienemmässä roolissa, sillä nämä korvautuvat yhä useammin internetin vastaavilla palveluilla. Vaikka vanhempi ikäpolvi suosii painettua sanomalehteä, luki yli 75-vuotiaista 25 prosenttia verkkolehtiä tai seurasi muilla tavoin uutisia verkossa. (Wiio & Nordenstreng 2017, 12–13.) Painetun sanomalehden suosion väheneminen 2010-luvulla selittyy osittain internetin päivittäisen mediakäytön kasvulla, sillä lehdet ovat luettavissa myös verkossa. Muihin maihin verrattuna Suomessa käytetään runsaasti sanomalehtien verkkosivuja uutislähteenä, ja suomalaiset lukevat sanomalehtiä kansainvälisesti vertailtuna paljon. (Wiio & Nordenstreng 2017, 19; 24–25.)

Sanomalehtien Liiton mukaan sanomalehti käsitteenä kattaa alleen niin painetun kuin sähköisenkin version. Digilehti pohjautuu painettuun lehteen, joka jaetaan edelleen näköislehteen ja digiversioon. Tämän tutkielman aineisto edustaa Helsingin Sanomien digiversiota, jossa on painetun lehden sisältöä digitaalisena versiona. Verkkoversiossa voidaan sisältöä muokata ja päivittää ilmestymisen jälkeen, ja se voidaan julkaista usealla erilaisella lukualustalla. (Jyrkiäinen 2017, 70–73.) Verkko- ja mobiilimedia ovat nykypäivänä olennainen osa perinteisen lehdistön toimintaa, jolloin uudet jakelutiet tukevat perinteistä lehdistöä, radiota sekä televisiota, ja tiedonvälityksessä verkkomedia on osoittanut olevansa nopea. (Wiio 2006, 21.) Verkkosisältöä voidaan siis pitää perusteltuna valintana tutkimusaineistolle, sillä se toimii nykyaikaisena median käyttömuotona, joka tavoittaa yhä suuremman osan suomalaisista.

4.5 Aineistonkeruu

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella sijaisperheiden representointia aineistossa, joka koostuu 67 kirjoituksesta, jotka on julkaistu Helsingin Sanomien verkkosivulla vuosina 2012–2017. Nämä mediatekstit edustavat luonnollista aineistoa, sillä tutkijana en ole vaikuttanut niiden syntyprosessiin (Juhila & Suoninen 2016, 448). Aineiston tarkasteluajanjakson valitsin alkamaan vuodesta 2012, koska tuolloin astui voimaan laki perhehoidon ensisijaisuudesta lastensuojelun sijaishuollossa, ja tämän myötä oletin myös sijaisperheitä käsittelevien sisältöjen lisääntyneen mediassa (LsL 50§). Lakimuutoksia on perhehoidon saralla tullut myös vuoden 2012 jälkeen, sillä vuonna 2015 astui voimaan uusittu perhehoitolaki. Uudessa laissa hoidettavien määrä rajautui neljään, vaikkakin enimmäismäärästä on mahdollista poiketa esimerkiksi sisarussuhteiden vuoksi. Vuonna

2016 perhehoitolakiin tuli jälleen muutoksia, jotka koskevat muun muassa perhehoitajien vapaita ja palkkioita (HE 93/2015). (PhL 263/2015.) Nämä lakimuutokset tiedostaen tein olettamuksen sijaisperheiden esilläolosta mediassa tällä tarkasteluajanjaksolla.

Aineistonkeruun suoritin Helsingin Sanomien verkkosivuilla, jossa voi hakea julkaisuja rajaamalla hakua niin hakusanan, ajanjakson kuin osaston mukaan. Uutisarkisto on saatavilla Helsingin Sanomien verkkosivuilla vuodesta 1990 alkaen, ja sen saa käyttöönsä tekemällä HS Digi -tilauksen. Ilman verkkopalveluiden tilausta palvelua voi käyttää käyttörajaan saakka, joka on viisi artikkelia kalenteriviikossa. Aineistonkeruu tapahtui tammikuussa 2018 tekemällä hakuja arkistoon hakusanoilla *sijaisperhe*, *sijaisvanh**, *sijaisäi** sekä *sijaisis**, jotta sain varmistettua haun löytävän tutkimuksen kannalta oleelliset kirjoitukset. Ensimmäisen haun tein kaikille osastoille, mutta lopulta rajasin haun koskemaan osastoja Kotimaa, Kaupunki sekä Elämä & Hyvinvointi. Näin julkaisut rajautuivat toimitukselliseen tekstiin, jolloin aineisto koostui uutisista ja artikkeleista. Tällä rajauksella haku tuotti 92 julkaisua, joiden linkit siirsin tietojenkäsittelyohjelmaan. Luin kirjoitukset huolellisesti läpi, ja tämän jälkeen karsin aineiston ulkopuolelle ne kirjoitukset, jotka eivät vastanneet tutkimuskysymyksiini. Näitä olivat esimerkiksi kirjoitukset, jotka olivat digiarkistossa julkaistuina, mutta niiden jälkeen oli julkaistu päivitetty versio esimerkiksi erilaisella otsikolla. Rajauksen jälkeen lopullinen tutkimusaineisto rakentui 67 kirjoituksesta (Liite 1). Tulostin aineistosta osia rajaamalla pois muutamia kuvia, jolloin tulosteina aineisto oli 171 sivua. Tein omaan tulkintaani perustuen lajittelun kirjoituksista, jonka mukaan aineisto koostui 35 uutisesta ja 32 artikkelista. Osa kirjoituksista kuuluu yhteen muodostaen kokonaisuuden, ja Liitteestä 1 on nähtävissä samaan yhteyteen kuuluvat samana päivänä julkaistut kirjoitukset +-merkinnällä. Taulukosta 1 näkyy aineiston määrä vuosittain.

Taulukko 1. Helsingin Sanomien sijaisperheitä koskevat kirjoitukset ajalla 2012–2017.

vuosi	2012	2013	2014	2015	2016	2017	yhteensä
kirjoitusten lukumäärä	16	11	11	16	6	7	67

4.6 Aineiston analyysi

Diskurssintutkimuksessa analyysin raamit koostuvat teoreettisen viitekehyksen, tutkimuskysymyksen, aineiston sekä valittujen menetelmien kautta (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 126). Diskurssianalyysi antaa melko vapaat kädet tutkijalle analyysin toteutuksen suhteen, ja itse aloitin analyysin aineistolähtöisesti, eli en asettanut aineiston sisällölle etukäteen hypoteeseja, ja tämä onkin diskurssianalyysille tyypillistä. Vaikka aineistonkeruuvaiheessa luinkin tekstit läpi, alkoi analyysivaihe kirjoitusten huolellisella läpikäynnillä eli tässä tapauksessa lukemisella (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 127). Ensimmäisellä lukukierroksella tein aineistoon lyhyitä merkintöjä tekstin kohdista, jotka kiinnittivät huomioni. Näin sain syvemmän käsityksen aineiston luonteesta ja sisällöstä. Jaottelin kirjoitukset myös ensimmäisellä lukukerralla vuosilukujen mukaan kronologiseen järjestykseen, ja tämä auttoi aineiston systemaattisessa läpikäymisessä sekä aineiston kokonaisuuden hahmotuksessa.

Laadullisessa tutkimuksessa analyysiprosessia ohjaa tutkimuskysymys, jolloin aineistoa läpikäydessä etsin tutkimuskysymysten kannalta oleellisia piirteitä tekstistä (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 128). Toisin sanoen jokaisen artikkelin kohdalla kävin kysymykset mielessäni läpi siitä, mikä rooli sijaisperheellä on tekstissä ja miten se kuvataan kielellisesti. Toisella lukukerralla tein ajatuskarttoja tekstien herättämistä huomioista, jonka myötä aloin hahmottaa toistuvia teemoja teksteissä, jotka loivat kuvaa sijaisperheistä. Ajatuskartat tehtyänä luin kirjoitukset taas uudelleen läpi tehden merkintöjä tekstinkäsittelyohjelmaan siitä, miten sijaisperheitä kuvataan kielellisesti.

Analyysiprosessi pyöri ajoittain kehää: palasin uudelleen vanhoihin muistiinpanoihin ja ajoittain pidin taukoa aineiston lukemisesta, jotta löysin uusia lähestymistapoja. Mediatekstin representaatioiden analyysissä sanasto ja metaforat ovat olennaisia, sillä nämä antavat kuvatun maailman toimijoille ominaisuuksia, joten analyysissä huomioin lauseiden rakenteita sekä sanavalintoja (Törrönen 2005, 145). Lopulta pilkoin aineiston osiin sen mukaan, mikä sijaisperheiden kielellinen kuvaustapa toistui teksteissä, ja käytin tässä värikoodeja avuksi. Vaiherikkaan analyysiprosessin tuloksena syntyivät viisi representaatiota sijaisperheistä, jotka vastaavat kysymyksiin siitä, mitä ja miten sijaisperheitä kirjoitetaan mediassa. Tämän yhteydessä selviää vastaus

tutkimuskysymyksiini siitä, millaisissa yhteyksissä sijaisperheistä kirjoitetaan Helsingin Sanomissa ja millaisessa roolissa sijaisperheet kirjoituksissa ovat. Tulososiossa perustelen representaatioiden olemassaoloa antamalla esimerkkejä aineistosta lukijalle.

4.7 Tutkielman eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekemiseen liittyy aina eettisiä kysymyksiä, ja eettisyyden takaamiseksi olen tutkimusprosessissa pyrkinyt noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Juhani Pietarinen (Pietarinen 2002, 58–69, viitattu lähteestä Alasuutari 2005, 15–17) on koonnut perusvaatimuksia eettisesti kestäväälle tutkimustyölle, joka koostuu monesta osa-alueesta. Pietarisen mukaan tutkijan ammattitaidon tunnistaa aidosta kiinnostuksesta uuden tiedon hankkimista kohtaan sekä syvällisestä perehtymisestä tutkittavaan aiheeseen. Gradun aihetta valitessa koin tärkeäksi, että oma kiinnostukseni tutkittavaan aiheeseen säilyy korkeana tutkimusprosessin loppuun asti, ja tämän lisäksi tavoitteenani oli toteuttaa tutkimus aiheesta, josta ei vielä ole tarpeeksi tutkimustietoa. Lastensuojelun perhehoidolla on pitkät perinteet suomalaisen sijaishuollon historiassa, mutta tutkimusta tarvitaan silti yhä lisää, jotta sen ensisijainen asema sijaishuollossa palvelee parhaiten lapsen etua. Itse olen kiinnostunut myös median mekanismeista, ja medianäkökulman liittäminen sosiaalityön tutkimukseen on mielestäni aina tervetullutta aikana, jossa lopulta kaikki jollain tapaa linkittyy mediaan.

Eettinen tutkimustyö sisältää Pietarisen (2002, 58–69, viitattu lähteestä Alasuutari 2005, 15–17) mukaan myös lähtökohdan siitä, ettei tutkimus aiheuta kenellekään haittaa tai vahinkoa, ja tämä on pro gradua tehdessä ollut itsestäänselvyys. Lastensuojelu on sensitiivinen aihe, mutta tässä tutkielmassa aineisto on julkaistu kaikille avoimella sivustolla, jolloin kysymys yksityisyydensuojasta on erilainen kuin esimerkiksi lastensuojelun viranomaisasiakirjoja käsittelevissä tutkimuksissa. Olen kuitenkin päätenyt lyhentämään yksityishenkilöiden nimet aineistolainauksista sekä tutkielman liitteistä löytyvästä aineistoluettelosta, jotta lukijan huomio ei kiinnity tunnistetietoihin (Kuula 2006, 193). Koska aineisto on julkisesti saatavilla painetusta lehdestä ja osittain julkisesta verkkopalvelusta, en myöskään hakenut tutkimuslupaa Helsingin Sanomilta. Helsingin Sanomien verkkopalveluiden käyttöehdoissa kerrotaankin, että *asiakkaalla on oikeus hyödyntää Palvelua ja sen osia yksityiseen käyttöön sekä valmistaa Palvelun osasta muutama kappale omaan käyttöön, opiskeluun, yksityiseen tutkimustoimintaan tai ilman kaupallisia tavoitteita tapahtuvaan harrastustoimintaan.*

Vaatimus rehellisyydestä kuuluu niin ikään tutkimuseettisiin sääntöihin (Pietarinen 2002, 58–69, viitattu lähteestä Alasuutari 2005, 15–17). Huolellinen ja tarkka tutkimustoiminta on omassa tutkimustyössäni näkynyt selkeinä lähdeviitteinä sekä tutkimusprosessin kokonaisuuden selkeänä esiintuomisena, jolloin toiminta on lukijalle mahdollisimman läpinäkyvää ja avointa. Tutkimuksen luotettavuutta lisää perustelut tutkimuksellisille valinnoille, ja olen pyrkinyt tuomaan esille raportissani syitä siihen, miksi olen tehnyt mitäkin. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 129).

Kokonaisuudessaan tutkielmassa on myös huomioitava oma ammatillinen taustani, joka vaikuttaa analyysiin ja tutkimuksen tuloksiin. Diskurssianalyysissä tulee aina huomioida tutkijan oma positio, ja lastensuojelun sosiaalityöntekijänä omaan esiymmärrystä tutkittavasta aiheesta, joka on eittämättä vaikuttanut tutkimuksen tuloksiin (Juhila & Suoninen 2016, 462). Olen kuitenkin tavoitellut objektiivista otetta tutkimuksessa, mutta diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tutkijan oma sosiaalinen todellisuus vaikuttaa tutkimustoimintaan valintoja tehdessä ja tätä tutkimustyötä raportoitaessa. Kriittisestä näkökulmasta katsottuna minulla on ollut tutkijana vahva rooli sen suhteen, miten aineistoa rajattiin ja mitä aineisto-otteita esitän lukijalle. Laadullisessa tutkimuksessa tulokset ovat tutkijan tulkintaa, ja tässä tutkimuksessa tarkoituksena ei ole ollut tuottaa absoluuttista totuutta, vaan tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä ja tuoda sitä esille. Tutkimustyötä tehdessä olen myös ollut osallisena sijaisperheiden diskurssien konstruointiin, sillä pro gradu on nyt puheenvuoro sijaisperheistä muiden joukossa (Pynnönen 2013, 36).

5 SIJASPERHEIDEN REPRESENTAATIOT

Tässä luvussa esittelen sijaisperheiden representaatiot, jotka muodostin analysoimalla Helsingin Sanomien verkkoartikkeleita kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksestä. Representaatiot olen nimennyt seuraavasti: huostaanotto osana elämäntarinaa, lain ohjailema lastensuojelu, sijaisvanhemmuus työnä, rikoksesta syytetyt ja tuomitut sekä vaihtoehto lapsettomuudelle. Koska tutkimus on toteutettu kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä, olen myös eritellyt rooleja, jotka ovat osallisena sijaisperheiden kuvauksiin. Luvun viimeisessä kappaleessa tuon esille siis sitä, kenellä on mahdollisuus osallistua esittelemieni representaatioiden luomiseen.

5.1 Huostaanotto osana elämäntarinaa

Kuvaukset huostaanotosta olivat esillä useassa sijaisperheitä käsittelevässä tekstissä, jolloin sijaisperheiden representaatiot syntyivät huostaanottopuheen kautta. Tällöin kyse oli haastatteluun perustuvista artikkeleista, joissa huostaanoton kokenut lapsi nykyhetkessä tai aikuisuudessa tai biologinen vanhempi kertoi kokemuksistaan, joissa sijaisperhe on toiminut sijaishuollon muotona. Representaatiot sisältävät kuvauksen sijaisperheestä paikkana, johon siirrytään tai sieltä lähdetään pois. Siirtymät sijaisperheeseen kuvautuivat nopeina tilanteina, joissa lapsi *joutui* tai *vietiin* sijaisperheeseen, mutta ajoittain sijaishuoltopaikkaa etsittiin pitkään, jolloin siirtymä *meni kerralla nappiin*. Aineistossa siirtymiä sijaisperheeseen kuvattiin sanavalinnoilla, jotka korostivat kiirettä ja pakkoa. Aika ennen sijaisperheeseen siirtymistä saattoi aineiston perusteella sisältää lapsen piilottelua, jotta sosiaalityöntekijät eivät *ottaisi huostaan*. Tästä voidaan päätellä, että sijaisperheiden huostaanottodiskurssiin sisältyy myös tahdonvastaisuus, joka on osa lastensuojelun toimenpiteitä tilanteissa, joissa käytetään julkista valtaa (Valjakka 2016, 25).

Kuusivuotiaalle tytölle oli sanottu, että ”sulle on paikka” ja lykätty autoon. Sijaisperheeseen ei ollut tutustuttu etukäteen. 18.6.2015

Kerran S kiipesi äidin ja siskon kanssa parvekkeiden kaiteiden yli naapuriin. Ovelta oli jo kuulunut koputus, mutta perhe oli taas kerran vikkelämpi. Mutta sitten tuli ilta, jolloin mikään ei auttanut. 5.6.2014

Biologisten vanhempien kuvaus huostaanotosta näyttäytyi kivuliaana kokemuksena, jota kuvattiin esimerkiksi sanoilla *äidin pahin painajainen*. Tällaisella otsikoinnilla toimittaja on myös mahdollistanut samaistumiskokemuksen suurelle joukolle, vaikka kyseessä on aihe, joka koskettaa vain pientä osaa suomalaisista äideistä. Aineistossa huostaanoton kokenut vanhempi oli aina äiti, jonka lapsi *viettiin pois* sijaisperheeseen. Yhdessä artikkelissa huostaanoton taustalla oli vanhemman oma pyyntö, joka auttoi omassa toipumisprosessissa. Biologisten vanhempien suhteet sijaisperheisiin kuvattiin ongelmallisena, ja tässä yhteydessä kerrottiin *kahnauksista* sijaisperheen ja vanhempien välillä. Sanavalinta antaa ymmärtää sijaisvanhempien ja biologisen perheen olleen siis erimielisiä lasten kasvatuksesta. Aineistossa tuotiin kuitenkin esiin biologisten vanhempien kiitollisuus sijaisperheitä kohtaan. Sijoitusvaiheen alun myötä yhteistyö sijaisperheen kanssa kuvautui biologisen vanhemman mukaan positiivisena, mikäli vanhempi hyväksyi huostaanoton.

”Kun vein P:n sijaisperheeseen ja katsoin, kun hän huiskutti ikkunasta, tunsin olevani maailman huonoin äiti. Vasta kun monet sanoivat minulle, että minähän olin hyvä äiti, kun järjestin lapseni turvaan ja hyvään hoitoon, tajusin, että niinhän se ehkä sittenkin on. Minä olen ihan hyvä äiti.” 13.12.15

S ei enää haaveile tyttären kotiinpaluusta: ”Tiedän, että hänen on parempi täällä. Minä annoin M:lle siivet, T opetti hänet lentämään.” 25.11.2012

Lapsen näkökulmasta kirjoitetuissa artikkeleissa sijaisperhe kuvautui huostaanoton yhteydessä paikkana, jossa huonot olosuhteet saivat lopun. Elämästä sijaisperheessä käytettiin esimerkiksi sanoja *turvallinen, oikea koti* sekä *pelastus*. Sopeutumista sijaisperheeseen helpotti tyytyväisyys siitä, että *joku huoli* lapsen, tai lapsi itse kertoi nuoren ikänsä helpottavan kiintymistä uusiin ihmisiin. Tekstissä mainittu kokemus huolimisesta antaa lukijalle osviittaa lapsen hylkäämiskokemuksista, joka koskettaa monta sijaishuollossa elänyttä lasta. Sijaisperheen kuvattiin onnistuneen tehtävässään, kun eivät *kääntäneet selkäänsä* nuoren kapinoidessa. Tässä kirjoittaja tuo esille mahdollisuuden siitä, että

sijaisperheellä on ollut mahdollista katkaista lapsen sijoitus, mikäli perhe ei olisi hyväksynyt lapsen kapinointia. Samassa artikkelissa haastateltava kertoo kapinoinnin olleen *kerjäystä puhutteluille, joiden lomassa saattoi avautua muista huolistaan*. Ennen sijaisperheeseen siirtymistä lasten tarinoissa edelsi usein odotus lastensuojelulaitoksessa, ja joskus sijaisperhe kuvattiin teksteissä välivaiheena ennen siirtymistä lastensuojelulaitokseen. Näissä sijaisperhe kuvautui paikkana, joka ei kyennyt vastaamaan lapsen tarpeisiin. Sijaisperheestä *lähetettiin pois* ja haastateltavat kertoivat viettäneensä *pieniä hetkiä* sijaisperheessä ennen laitokseen siirtymistä. Laitokset kuvautuvat aineistossa paikkana, jossa lapsi saa avun oireiluunsa, sillä *mikään muu paikka ei pysty auttamaan*.

Hänet vietiin sijaisperheeseen, mutta ei siitä juuri apua ollut. ”Karkailin sieltä. Ovia oli monta, aina jostain pääsi livahtamaan. Vietin aikaa siellä, täällä ja tuolla, tyhmyksien tekoon löytyi kyllä kavereita. Koulussa kävin harvoin.” Koska rajoja ei löytynyt, tartuttiin viimeiseen oljenkorteen – Pohjolakotiin. 12.2.2015

Huostaanoton representaation tuottavissa teksteissä korostettiin haastateltavan omaa kokemusta ja tuntemuksia, ja tätä toimittajat toivat aineistossa esille sitaatein. Sitaattien tehtäviä ja tekemistä tutkinut Lauri Haapanen (2011, 64) on todennut sitaatteja käytettävän lehtijutuissa, kun halutaan tuoda uskottavuutta sille, että haastateltava on todella sanonut esitetyt asiat. Haapasen mukaan sitaatit tuovat ensikäden tietoa haastateltavan kokemuksista ja antavat luonnetta puhujalle, ja tämä on nähtävissä huostaanottoa käsittelevissä kirjoituksissa. Sitaateilla on kyky luoda vaikutelma autenttisuudesta, ja tätä on kirjoituksissa selkeästi haettu (Haapanen 2011, 67). Sitaatit huostaanottoa käsittelevissä teksteissä antoivat äänen lapsille, jotka ovat eläneet sijaisperheissä. Kun huostaanottoa ja sijaisperheitä käsittelevä artikkeli päättyi sitaattiin, sai lukija tiedon siltä, joka tietää aiheesta eniten.

Vuoden ikäisen pojan isyys on pannut S:n ajattelemaan kasvattivanhempien roolia uudesta näkökulmasta. ”Vaikka meillä oli riitojakin, niin osaan arvostaa sitä työtä, jota he ovat tehneet. Veikkaan, että jos olisin jäänyt laitokseen, siellä olisi tullut enemmän ongelmia. Perhe, se on luonnollisempi tapa elää. Se on kuitenkin koti.”
13.2.2014

5.2 Lain ohjailema lastensuojelu

Tässä representaatioissa sijaisperheitä kuvataan lakipuheen kautta. Olen tämän tutkielman alussa käsitellyt lastensuojelua ohjaavaa lakia, ja analyysin lopputuloksena aineistosta oli nähtävissä vahvasti lain ohjaava asema lastensuojelussa. Sijaisperheiden toimintaan ovat vaikuttaneet viime vuosina esimerkiksi perhehoitolain ja lastensuojelulain muutokset, ja niitä käsittelevä uutisointi mediassa tuotti analyysissä sijaisperheiden representaation, joka pitää sisällään tilastoja, rekrytointia sekä perusteluja ja uhkakuvia lakimuutoksista. Useimmat aineiston lakipuhetta sisältävät artikkelit käsitelivät sijaishuollon tilaa, jossa perhehoidon tulisi olla ensisijainen vaihtoehto, ja tätä havainnollistettiin tilastojen avulla lukijalle. On tulkittavissa, että tilastot ja johtavassa asemassa olevien virkamiesten esittämät kommentit on tuotu esille teksteissä, jotta lakia käsittelevät uutiset olisivat mahdollisimman uskottavia lukijalle. Lakipuhetta sisältävissä teksteissä annettiin nimittäin harvoin ääni sijaisvanhemmille itselleen tai huostassa oleville lapsille, mutta teksteissä ei kuitenkaan unohdettu tunteisiin vetoamista sanavalinnoilla. Tunteisiin vedottiin lakipuhetta sisältävissä representaatioissa esimerkiksi kuvaamalla huostaanotetun lapsen *elävän ilman sijaisperhettä*. Sama asia olisi voitu ilmaista esimerkiksi toteamalla lapsen olevan sijoitettu laitokseen, jolloin lapsen *puute* sijaisperheestä ei kävisi samalla tavalla ilmi.

Johtajien mielestä perhehoidon tilanne paranee tulevina vuosina heidän alueellaan entisestään. 31.5.2015

Lakipuheen yhteydessä tuotiin lähes aina esille sijaisperheiden rekrytoinnin tarve, ja tähän pyrittiin vastaamaan kirjoituksissa kertomalla esimerkiksi *värväyskampanjasta*. Perhehoidon tarvetta kuvailtiin *huutavavana pulana*, jota *lakimuutos on vain pahentanut*. Lukijalle sanavalinnat kuvaavat hätää ja jopa epäonnistumista. Sijaisperheiden rekrytointia koskevassa uutisoinnissa tuotiin esiin myös Suomea koskettanut turvapaikkakriisi vuonna 2015, jolloin sijaisperheet nähtiin mahdollisuutena *pakolaislapsen sijaisvanhemmuuteen*. Turvapaikkakriisiin liittyvät uutiset toivat esiin *kiinnostusta* ja *auttamishalua* tilanteessa, jossa yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat olivat nuorimmillaan *alle kymmenvuotiaita*. Turvapaikkakriisiä koskeneessa uutisoinnissa haastateltiin myös lastensuojelun viranomaisia, jotka toivat kriteerejä sijaisperheeksi soveltumiselle, joita ei muuten tuotu ilmi lakipuhetta koskevissa artikkeleissa.

”Perheiltä vaaditaan vakaata elämäntilannetta ja sitä, että vanhemmilla on omat asiat kunnossa ja valmennus käytynä. En olisi näistä kriteereistä valmis joustamaan, vaikka tilanne onkin nyt akuutti.” 26.9.2015

Toisaalta perhehoidon ja lastensuojelun tilanteesta kirjoitettiin myös toiveikkaampaan sävyyn, jolloin lapset *pääsivät hyvin perhehoitoon*. Näissä kirjoituksissa puhujina toimivat tutkijat sekä sosiaali- ja terveysjohtajat. Lakipuheen tuottamassa representaatiossa sijaisperheet kuvautuivat herkästi ulkopuolelta ohjattuina toimijoina, joiden kohtalosta päättivät eduskunta ja muut viranomaiset. Näissä teksteissä luotiin vastakkainasettelua käyttämällä lakimuutoksista tunnelautuneita sanoja kuvaamaan uudistuksien vaikutuksia.

Uudistuksen vastustajien mielestä sijaisperhepaikat vähentyvät dramaattisesti uudistuksen takia. 27.2.2015

Taloudellinen puoli kytkeytyi lakipuheen muodostamaan sijaisperheiden representaatioon. Perhehoidosta uutisoitiin useaan otteeseen vertaamalla sitä laitoshuollon kalliiseen hintaan, ja näissä teksteissä sijaisperheet kuvautuivat laitospaikkaa *edullisempänä* ja *halvempana* vaihtoehtona. Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittamien jäävät kuntien maksettavaksi, ja eräs otsikointi kertoikin lastensuojelun vertautuvan *menoeränä vanhainkoteihin*. Artikkeleissa kuitenkin harvoin tuotiin esiin sijaishuollon maksajan rooli huolimatta siitä, että kustannukset olivat esillä muuten niin vahvasti. Toimittaja on tehnyt tässä valinnan, jolloin lukijan odotetaan ymmärtävän lastensuojelun kustannusten menevän kuntien kukkaroista. Perhehoidon ensisijaisuutta perusteltiin lukijalle lähes jokaisessa lakimuutosta käsittelevässä kirjoituksessa säästöillä, joita muutoksella saadaan aikaan.

Perhehoidon osuuden kasvattamiseen motivoi raha. Sijaisperheessä hoito maksaa noin neljänneksen siitä, mitä vastaava hoito laitoksessa. 14.2.2014

Perhehoidon edullisuus liittyi myös perhehoitajan saamiin korvauksiin, sillä yhdessä artikkelissa esitettiin mahdollisuus korvausten nostamiseen ratkaisuna rekryointipulaan. Harvassa kuitenkin olivat lakimuutoksia käsittelevät artikkelit, joissa viranomaiset olisivat kommentoineet sijaisperheiden saamia korvauksia. Eräässä artikkelissa erityisasiantuntija kommentoi sijaisperheiden olevan työhönsä *sitoutuneita* ja *omistautuneita*, ja samassa

yhteydessä uskoteltiin, ettei *yksikään perhe tee tätä rahan vuoksi*. Lakipuheen representaatio painottaa sijaisperheiden työn motivaatiotekijänä halua auttaa, jonka onkin todettu olevan suurelle osalle sijaisvanhemmista syy tehdä työtä (Marjomaa & Laakso 2010, 44). Korvausten nostamisen sijaan sijaisperhepulaan etsittiin lakipuheessa vastausta lasten läheisverkostosta, joka voisi huolehtia lapsesta. Tässä yhteydessä toimittaja kuvasi ratkaisua *katseen kääntämisenä sukulaisiin ja läheisiin*, ja lastensuojelun toiminnan kuvattiin muuttuneen *pyrkimykseksi selvittää entistä ponnekkaammin* olisiko lapsen läheisissä potentiaalista sijaiskotia. Tästä sanavalinnasta saa käsityksen, ettei lastensuojelussa olisi aiemmin huomioitu niin vahvasti lapsen läheisverkostoja.

Hän ei usko, että sijaisperheitä saisi lisää korvauksia nostamalla. Sen sijaan sijoitettavien lasten läheltä pitäisi etsiä kattavammin sopivia perheitä. 26.9.2013

Lakipuheen rakentama sijaisperheiden representaatio huomioi harvoin lapsen oman näkökulman ja oikeuden läheisiin ihmissuhteisiin. Koska taloudellinen näkökulma näyttäytyi ensisijaisena perusteena perhehoitoon sijoittamiselle artikkeleiden tekstin perusteella, jäi lakipuheen ulkopuolelle sijaisperheiden mahdollistamat pysyvät ihmissuhteet. Perhehoidon tavoitteena on kuitenkin ensisijaisesti lain mukaan tarjota kodinomainen ympäristö lapselle, jossa voi edistää sosiaalisia suhteita (PhL 1§). Vain muutamassa artikkelissa tuotiin esiin lapsen *ensisijainen oikeus kasvaa perheenomaisissa olosuhteissa*. Poikkeuksen tekstien yleisestä linjasta teki yksi uutinen, joka käsitteli pysyvää huostaanottoa ja siitä käytävää keskustelua eduskunnassa. Uutisessa tuotiin esille eduskunnan pohtivan mahdollisuutta siihen, ettei huostaanotettu lapsi enää palaisi biologiseen perheeseensä, sillä pysyvän huostaanoton puuttuminen kuvautui tekstissä *pallotteluna* lapsen elämässä. Pysyvää huostaanottoa käsittelevässä artikkelissa toimittaja ei käsitellyt katkenneiden perhesijoitusten syitä, sillä pysyvä huostaanotto näyttäytyi teksteissä *keinona parantaa lastensuojelun tilaa*.

Lapsi oli pyytänyt K:a kertomaan kansanedustajille, ettei kenenkään lapsen pitäisi joutua laitokseen, vaan kaikille pitäisi olla koti. 28.9.2012

5.3 Sijaisvanhemmuus työnä

Tässä representaatioissa tuodaan ilmi sijaisperheen arkea, johon kuuluvat erilaiset tunnekokemukset, työn sisällöt sekä erityisesti kuvaukset siitä, miten perhehoitoa voitaisiin kehittää. Sijaisvanhemmuuden työtä kuvaavassa representaatioissa sijaisvanhemmat olivat itse äänessä ja kertoivat kokemuksistaan, ja näissä teksteissä sitaattit olivat jälleen vahvassa osassa vahvistamassa kokemusten todenpohjaisuutta (Haapanen 2011, 64). Sijaisperheen arki kuvautui artikkeleissa melko negatiivisessa sävyssä, sillä suuri osa artikkeleista otti kantaa sijaisperheiden niukkaan toimeentuloon. Eräässä artikkelissa sijaisperheitä kuvattiin *torppareiksi*, joiden toiminta on koko ajan vaakalaudalla sijoituksen ollessa voimassa vain toistaiseksi, eikä eläkettä kerry kuin maksetuista hoitopalkkioista. Kun artikkeleissa käsiteltiin hoidettavien määrään vaikuttanutta lakimuutosta, oli kyseessä lakipykälä, joka *muutti sijaisvanhempien elämän*, sillä monen sijaisperheen kerrottiin miettivän muutoksen myötä toimeentulonsa tulevaisuutta. Rahasta puhuminen kuvattiin *tabuna*, mutta asiantuntijat kannustivat keskusteluun omasta toimeentulostaan, sillä tämä liitettiin työssä jaksamiseen.

Tulot riippuvat hoidettavien lasten määrästä, ja tilanteet voivat muuttua nopeastikin: ei lapsia, ei ansioita. 4.9.2012

”Rahastakin pitää pystyä puhumaan. On ihan totta, että eivät nämä perheet sen vuoksi tätä työtä tee. Mutta taloudellinen kireys ei ainakaan lisää hyvinvointia.” 15.1.2017

Epävarmuus toimeentulosta ja tulevaisuuden ennustamattomuus vaikuttavat sijaisperheiden jaksamiseen, sillä *koskaan ei tiedä, milloin lapsi lähtee*. Tässä yhteydessä artikkeleissa pohdittiin jälleen mahdollisuutta pysyvään huostaanottoon, joka mahdollistaisi sijaisvanhemmille juridisesti vahvemman aseman lapsen kasvattajina. Nykyisessä tilanteessa, jossa lapsi voi palautua biologisen perheensä luo nopeastikin, kuvautui sijaisperheen asema *pelinappulana*. Toimittaja oli aiheen tiimoilta haastatellut sijaisvanhempia, joiden kokemus lasten siirtymisestä pois omasta kodista muistutti paljon biologisen vanhemman kokemuksesta huostaanotosta: *sosiaalityöntekijät tulivat sijaisperheen luo ja ilmoittivat vievänsä lapsen äidilleen*. Lapsen etu näkyi sijaisvanhemmuuden työn representaatioissa haavoittuvassa asemassa, ja tähän vaikutti

sijaisvanhempien kokemus biologisten vanhempien oikeuksien korostumisesta. Yhteistyö biologisen perheen kanssa helpottui erään artikkelin mukaan *sanomalla jotain hyvää heidän lapsestaan*. Yksi sijaisvanhempi kuvasi biologisten vanhempien kanssa toimimisen ongelmien taustalla olevan häpeää omasta epäonnistuneesta vanhemmuudesta, joka voi *purkautua sijaisvanhempien väheksymisenä*.

Jatkuvat purkuhakemukset ja biologisten vanhempien epäluottamus vaikeuttavat asettumista sijaisperheeseen. Lapset elävät jatkuvassa epätietoisuudessa tulevaisuuden suhteen. 24.5.2015

Aina sijaisvanhemman työ ei tunnu kovin palkitsevalta. Lapset kaipaavat omaan kotiinsa ja kyselevät, koska pääsevät lähtemään. Vanhemmat saattavat sanoa, että sinähän et lastani vie. Mutta kun joku vanhempi sydämensä pohjasta kiittää lapsen hoidosta, se lämmittää pitkään. 24.10.2013

Mitkä tekijät aiheuttavat vaaraa sijaisperheiden työssä jaksamiselle? Kuormittavat tekijät arjessa saattavat aiheuttaa *sijaisperheen uupumisen kokonaan*. Sijaisvanhemmuuden työtä kuvaavassa representaatioissa korostuivat tuen tarpeet kaikille osapuolille, jotka olivat sijoitetun lapsen elämässä mukana. Sosiaalityöntekijän asema sijaisvanhempien representaatioissa on kokonaisuudessaan tässä tutkimuksessa osoittautunut vähäiseksi, mutta sijaisvanhemmuuden työn kuvauksessa myös sosiaalityöntekijän tarvitsema tuki nostettiin esille. Olennaista työssä jaksamisen kannalta olivat erilaiset tuen muodot, jotta sijoitusta ei päädytä purkamaan. Aineistossa oli yksi artikkeli, jossa haastateltiin sijaisvanhempaa, joka oli uupunut työssään ja sijoitus oli päätetty purkaa. Työssä jaksamista käsittelevä sijaisvanhemmuuden työn representaatio tukee myös Leena Valkosen ja Tarja Janhusen tutkimustuloksia perhehoidon kehittämistä (2016, 30–31), sillä heidän kirjallisuuskatsauksessaan sijaisperheiden tuen tarpeiksi nähtiin monipuoliset tuen muodot, jotka liittyvät käytännön tukeen sekä oman työn arvostamiseen, ja näiden lisäksi ennaltaehkäiseviin käytäntöihin, jotka vaikuttavat arjessa yhteiskunnan rakenteiden kautta.

Sijaisperheiden vanhemmat saattavat kaivata tilaisuutta purkaa tunteitaan ammattilaiselle tai vertaiselle, käytännön apua arkeen, lomaa tai lisää koulutusta. Koulutus ei tarkoita pelkkää ylätason teoriaa vaan neuvoja juuri tietyn perheen tilanteeseen. 15.1.2017

Heiltä lapsi siirrettiin, koska sekä perhe itse että viranomaiset pitivät tätä lapsen etuna. Silti hänen tekee mieli sanoa ”jos”: tämä olisi voitu estää, jos hän itse olisi saanut ajoissa tarpeeksi työnohjausta, välillä lepoa, vahvempaa tukea lapsille.
15.1.2017

Sijaisvanhemmuuden työn representaatio näyttäytyi myös positiivisina kuvailuina. Arkinen sijaisperheen työ esiteltiin lapsiperheen arkena, jossa oli läsnä *turvallinen aikuinen, joka uskaltaa asettaa rajat*. Eräs sijaisvanhempi kuvasi työhön kuuluvan myös riitoja lapsen kanssa rajojen asettamisesta, mutta tämän lukija käsittää liittyvän lapsiperheiden arkeen, sillä siitä puhuttiin edeltävässä lauseessa. Arjen merkitys sijaisvanhemmuuden työpuheessa oli vahva, ja tätä tuotiin esille kertomalla perhe-elämästä, johon kuuluu käyntejä *kaupassa, kylässä ja joskus juhlistakin*. Lukija saa näin käsityksen, ettei sijaisperheiden arki ole loppujen lopuksi kovin poikkeavaa, ja tätä vahvistetaan toteamuksella siitä, että sijaisvanhemmalle *jää aikaa myös omille harrastuksille*. Sijaisperheiden oma kokemus työn antamasta kiitollisuudesta kuvattiin *bonuksena* siitä, että saa nähdä muidenkin kuin oman lapsen kehitystä, ja sijaisperheenä toimimisen kuvattiin täyttäneen *haaveen isosta perheestä*. Nämä tekijät tulivat myös esille lastensuojelun perhehoidosta tehdyssä selvityksessä (Marjomaa & Laakso 2010, 45–46), jossa sijaisperheet kertoivat sijaisvanhemmuuden hyvistä puolista juurikin lapsen kasvun seuraamisen sekä motivaatiotekijänä haaveen isosta perheestä. Sijaisperheiden motivaatiotekijöitä kartoittaneissa tutkimuksissa vahvana näyttäytyneet altruistiset syyt eivät aineiston representaatioissa kuitenkaan ilmentyneet yhtä artikkelia lukuun ottamatta, jossa käytiin läpi myös uupumisen syitä (Valkonen & Janhunen 2016, 22). Sijaisvanhemmuuden työn representaatio saa yleisesti ottaen kuitenkin tukea Marjomaa ja Laakson selvityksestä (2010, 47) jossa työn hyvänä puolena näyttäytyi arjen puurtaminen, joka kuvautui lukijalle aineistossa tavallisuutena.

”Nuorempana ajattelin, että rakkauteni riittää pelastamaan nämä lapset ja parantamaan haavat. Ei riitä. Haavat ovat liian syviä.” 15.1.2017

Koulujen loma-aikoina teimme reissuja pikkubussilla. Kävimme Lapissa ja risteilyllä. T ajoi, ja minä pidin lapsille jöötä. 29.10.2012

Lapsen tulo sijaisperheeseen on merkittävä hetki kaikille osapuolille. Sijaisperheen työtä esittävä representaatio kuvasi lapsen muuton sisältävän aina epävarmuutta siitä, kuinka pitkäksi aikaa lapsi jää perheeseen. Päivystävä sijaisperheen äiti *ei uskalla kiintyä* lapseen, kun taas toinen sijaisvanhempi kutsui sijoitettavia lapsia *lahjalapsiksi*. Kokemukset lapsen siirtymästä sijaisperheeseen kuvautuivat sijaisvanhempien kertomuksissa myös rankoiksi, sillä lapsi saattoi olla hyvin huonossa kunnossa sijoituksen alussa. Sijaisvanhemmuuden työtä esittävissä teksteissä harvoin käsiteltiin sijaisvanhemmuutta edeltävän koulutuksen sisältöä, joka on vaatimus sijaisperhenä toimimiselle, vaikkakin sijaisvanhempien koulutustaustoista oli mainintoja. Artikkeleissa kerrottiin sijaisvanhemmista, jotka olivat koulutukseltaan muun muassa lastentarhanopettajia, kehitysvammaisohjaaja sekä nuorisotyönohjaaja.

Nyt kun M:n perheeseen tulee uusi lapsi, tälle leivotaan kakku ja ostetaan pieni lahja, vaikka kirja tai lelu, jotta tulija tietäisi olevansa tervetullut. Jokaisesta tehdään myös valokuva-albumi. 1.10.2015

Vauva oli aliravittu, kuivunut ja huusi kimeällä äänellä vartalo kaarella koko ajan. 24.5.2015

Sijaisperheiden työhön kuuluu vaitiolovelvollisuus, jonka vuoksi sijaisvanhemmat ovat sosiaalityöntekijöiden tapaan usein hiljaa julkisuudessa, kun keskustellaan lastensuojelusta. Sijaisperheitä käsittelevät verkkoartikkelit nostivat kuitenkin esiin julkisuudessa usein esiintyneen pariskunnan, joka muodosti analyysissä kasvot sijaisperheiden työn representaatiolle. Lapsen siirtymää sijaisperheeseen kuvattiin näissä artikkeleissa *erityiseksi*. Huomionarvoista on se, etteivät toimittajat ole kuvanneet artikkeleissa lastensuojelun prosessia sijoituksen taustalla tai maininneet sanallakaan näiden uutisten yhteydessä lastensuojelua. Lukija jää siis ilman tietoa siitä, että kyseessä on huostaanotettu lapsi. Artikkeleissa kuitenkin tuodaan esiin, että pariskunta *hyväksyttiin* sijaisvanhemmiksi, ja lapsesta käytetään termiä *sijaislapsi*. Julkisuudessa esiintyneen pariskunnan elämä kuvautui toisen lapsen heille sijoittamisen myötä arjeksi, jossa *vauhtia ja vipinää on riittänyt*. Toimittajat siteerasivat sijaisperheen kirjoittamaa Facebook-päivitystä, joka tapana poikkesi aineiston muista toimituskäytännöistä. Haastattelussa sijaisisä kuvasi erossa oloa lapsesta haastattelussa *haikeaksi*, ja otsikko kiinnitti lukijan huomion sijaisisän toteamuksella siitä, että *totta kai vauva on mielessä*. Teksteissä kuvattiin siis tunteita, joiden lisääntyminen

uutisteksteissä on liitetty tabloidisaatiokehitykseen. Toisaalta tunteiden esiintuominen journalismissa on nähty myös liittyvän laajemmalti tunnekulttuurin muutokseen. (Pantti 2009, 206.) Työnjakoa kuvattaessa artikkeleissa kerrottiin sijaisäidillä olevan hoitovastuu lapsista, mutta sijaisisän kerrottiin olevan apuna ja tukena. Julkisuudessa tämän pariskunnan tarinaa on seurattu tiiviisti, ja uskon tämän lisänneen tietoisuutta sijaisvanhemmuudesta. Mielenkiintoista kuitenkin on, miten toimittajat ovat tehneet valintoja aiheesta uutisoitaessa, sillä aiheen tiimoilta on tarjoutunut mahdollisuus yleisesti jakaa tietoa lastensuojelun prosesseista.

Lapsen nimeä he eivät halua kertoa julkisuuteen. 6.12.2014

Hän julkaisi kirjoituksen torstaina hieman ennen aamukymmentä. Se keräsi nopeasti tunnissa yli 700 tykkäystä. 31.12.2015

5.4 Rikoksesta syytetyt ja tuomitut

Tässä representaatiossa sijaisperheet ovat esillä ikävämässä valossa, sillä sijaisperheistä kirjoitettiin aineistossa useaan otteeseen rikosuutisoinnin yhteydessä. Rikospuheessa sijaisvanhemmat olivat joko syytettyinä tai he toimivat todistajina rikosasioissa. Uutisoitavat rikokset koskivat pahoinpitelyjä tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Kahdessa rikosuutisessa sijaisvanhemmat toimivat todistajina tapauksissa, joissa rikokset koskivat lapsikaappausta ja murhaa. Aiheena sijaishuollossa tapahtuva kaltoinkohtelu ja väkivalta on ollut mediassa enemmän esillä sitä selvittäneen tutkimuksen julkaisun myötä (Hytönen ym. 2016), ja tähän samaiseen tutkimukseen olen viitannut sijaisperheitä koskevan tutkimustiedon osiossa tässä raportissa. Tutkimusta käsittelevässä uutisessa tuotiin esille erityinen huoli sijaisperheissä tapahtuvasta väkivallasta, sillä tekstissä kerrottiin lukijalle perhehoidon olevan ensisijainen sijoituspaikka. Sijaisperheessä tapahtuvaa kaltoinkohtelua selitetään uutisessa sillä, että vaikeasti oireilevasta lapsesta on vastuussa vähemmän aikuisia kuin laitospuolisessa sijaishuollossa. Lukijalle annetaan tällöin mahdollisuus itse tehdä päätelmät mihin tämä liittyy: uuvuttaako se, kun työmäärää ei voi jakaa sijaisperheessä samalla tavalla kuin laitoksessa, vai puututaanko kaltoinkohteluun herkemmin, jos lapsen elämässä on enemmän aikuisia.

”Kun yksittäiset aikuiset ovat vastuussa vaikeasti oireilevasta lapsesta, se nostaa kaltoinkohtelun riskiä.” 7.4.2016

Joskus sijoitus puretaan äkisti hyvästä syytä, ääriesimerkkinä lasta pahoinpitelevä perhehoitaja. 15.1.2017

Kokonaisuudessaan aineistossa sijaisperheitä representoivat valtaosin sijaisäidit, mutta rikosuutisoinnissa myös sijaisisät olivat esillä. Rikosuutiset olivat muodoltaan lyhyitä, ja niissä kerrottiin mistä sijaisvanhempi oli syytetty tai tuomittu, mikä rikoksen sisältö oli ja milloin rikos oli tapahtunut. Rikosuutisoinnin niukkaa esitystapaa selittää se, että uutiset olivat usein Suomen Tietotoimiston eli STT:n tekemiä, jolloin ne edustivat perinteistä uutisjournalismia (Mäkipää & Möra 2009, 214). Rikosuutisoinnin on todettu lisääntyneen 2000-luvulta lähtien, ja tähän on vaikuttanut viranomaisten aktiivisempi tapa tiedottaa rikoksista (Noppari ym. 2015, 10). Aineistossa hovi- ja käräjäoikeus toimivat lähteinä sijaisperheitä koskevissa rikosuutisissa, jolloin uutisissa oikeus oli toimijan asemassa *tuomitsemassa* rangaistukseen ja kuvailemassa myös rajoja sen suhteen, mikä on sallittavaa lasten kasvatuksessa ja mikä ei. Kun toimittaja kertoo *kasvatusmenetelmistä*, jotka johtivat sijaisperheen tuomitsemiseen, ymmärtää lukija sijaisperheen perustelleen toimintaansa kasvatuksellisinä valintoina. Toimittajan seikkaperäisellä kuvauksella lapseen kohdistuneesta väkivallasta on mahdollisuus herättää lukijassa vahvaa moraalista suuttumusta (Mäkipää & Möra 2009, 210).

Muita kasvatusmenetelmiä oli ollut nokkosten laittaminen housuihin ja lapsen seisottaminen talon nurkassa sääskien syötävänä. Saunassa poikaa oli pidetty ylimmällä lauteella liian kuumassa löylyssä. Poikaa oli myös ravisteltu. Hovioikeuden mukaan lapseen kohdistettiin myös henkistä väkivaltaa. Häntä ei otettu ruokapöytään muun perheen kanssa, vaan hän söi eri paikassa. Tämä oli hovioikeuden mukaan niin toistuvaa ja muiden sijaislasten kohtelusta poikkeavaa, ettei kyse ollut enää kohtuullisesta kasvatuskeinosta. 26.8.2015

Rikosuutisoinnin yhteydessä sijaisperheiden representaatio kuvautuu lähes yksinomaan pahana, ja tämä korostuu tuomalla esiin uhrin asemaa esimerkiksi *pienenä poikana, jonka kasvattajana nainen oli toiminut*. Yleisen moraalitajun kehyksessä lapsi on puolustuskyvytön ja erityisen haavoittuvassa asemassa huostaanotettuna, ja eräässä

uutisessa oikeus totesi rikoksen *loukanneen lapsen oikeutta huolenpitoon turvallisessa ympäristössä*. Sijaisvanhempien tuomioita käsittelevissä uutisissa tuotiin esiin myös muiden sijaisperheen lasten asema, joista osa oli ollut myös rikoksen uhreja. Sijaisperheiden toiminta näyttäytyi rikoskehyksessä tuomittavana, ja tätä mielikuvaa vahvistettiin kuvaamalla rikoksen kestoja sekä sitä, miten sijaisvanhemmat ovat käyttäneet omaa asemaansa väärin, jolloin tekstissä korostettiin isän asemaa rikoksen tekijänä.

Mies oli sijaisperheen isänä käyttänyt hyväkseen perheeseen sijoitettua teini-ikäistä lasta kymmeniä kertoja. 11.5.2012

Perheessä asui muitakin lapsia, joista yksi oli aiemmin hyväksikäyttänyt tyttöä. Sijaisisä tiesi tästä, ja hän oli saanut terapeutilta yksityiskohtaiset ohjeet siitä, miten tyttöä piti suojella. 30.4.2012

Väkivaltarikosten selvittämisen prosessia ei rikosuutisten yhteydessä käsitelty, mutta yhdessä uutisessa kerrottiin lukijalle pahoinpitelyrikosten selvittämisen mallin muuttuvan lainmuutoksen myötä samanlaiseksi kuin seksuaalirikoksissa. Sijaisperheet rinnastettiin tässä uutisessa biologisiin vanhempiin, joita tutkimuksissa mallin käyttöönoton myötä aina haastatellaan. Mallin kuvattiin *yrittävän turvata lasten oikeusturvaa*, jolloin myös rikoksen selvittämisen ohella myös aiheutuneet haitat tulisivat arvioituiksi. Rikosuutisoinnin kautta rakentuva sijaisperheiden representaatio pitää sisällään siis myös kuvauksen sijaisperheistä tiedonantajina rikosasian selvittelyssä, jolloin sijaisvanhemmat ovat toimineet auttavana osapuolena rikoksen ratkaisemiseksi. Eräässä uutisessa päivystävän kriisisijaisperheen todistaminen oikeudessa oli kuvannut juurikin näitä rikoksesta aiheutuneita haittoja, ja tätä lausuntoa oikeus käyttikin hyväkseen perustellessaan tuomiota lapsen kaappausjutussa, jossa tutkimusaineiston rikosuutisista poikkeavasti tuotiin tuomittujen nimet ilmi. Kaappausjutun raakuutta ja poikkeuksellisuutta toimittaja korosti tekstissä kuvaamalla uhria *pieneksi pojaksi*, ja kirjoituksen uskottavuutta korostettiin tuomalla esiin oikeuden näkökulmaa asiassa.

Yksi sijaisvanhempana kriisipäivystysperheessä toiminut todistaja kertoi, että lapsi oli taantunut yksivuotiaan tasolle ja että lapsella oli vaikeuksia siisteydessä, puheessa ja ruokailussa. 30.9.2016

Rikosten selvittämisessä sijaisperheet ovat olleet esillä myös eräässä mediaa paljon puhuttaneessa murhajutussa, jossa sijaisperheen vanhempi todisti lasten biologista vanhempaa vastaan oikeudessa. Uutisointi sijaisperheen asemasta murhajutun selvittämisessä viritti keskustelun sijaisperheiden palkkioista. Aineistossa murhajutun uutisoinnin yhteydessä näet kerrottiin sijaisperheiden palkkion perusteista ja määrästä, jotka eivät toimittajan kuvauksen mukaan *vaikuttaneet suhteettoman suurilta*. Tämän kyseisen murhajutun uutisointi on edustanut tutkitusti journalismin viihteellistymistä, ja aineistossa tämä näkyi esimerkiksi toimittajan kuvauksena *tunteiden kuumenemisesta oikeussalissa* (Pantti 2009, 193; Noppari ym. 2015, 155). Rikospuheessa sijaisvanhempien representaatioon kuuluu siis tuomioiden lisäksi myös todistaminen sekä jossain määrin myös työnkuvasta kertominen.

Sijaisvanhemmat videoivat lasten kertomuksia viikon ajan, ensin veneellä ja sitten kotonaan. Tämän jälkeen he ottivat yhteyttä syyttäjään. 11.9.2013

5.5 Vaihtoehto lapsettomuudelle

Tässä representaatioissa sijaisvanhemmuus kuvautuu vaihtoehtona lapsettomuudelle: sijaisperheeksi ryhtyminen *kiinnosti* tai sitä *mietittiin* tilanteessa, jossa vanhemmuus ei mahdollistu biologisin keinoin. Lapsettomuuden kokemus sijaisperheenä toimimisen taustalla kävi ilmi myös sijaisperheen arkea kuvaavassa haastattelussa, ja erityisesti adoptiota käsittelevät artikkelit kertoivat sijaisperheistä. Lapsettomuuden kokemuksen onkin todettu muodostuvan monelle merkittäväksi taustatekijäksi sijaisperheeksi ryhtymiseen, sillä Marjomaan ja Laakson tekemässä selvityksessä (2010, 44) oma biologinen lapsettomuus tai halu adoptoida vaikutti puolella kyselyyn vastanneiden sijaisvanhempien toiminnan taustalla. Sijaisperheen representaatio vaihtoehtona lapsettomuudelle kuvattiin aineistossa haastatteleamalla lapsettomuuden kokeneita sekä virkamiehiä, jotka ottivat kantaa adoption taustalla vaikuttavaan lainsäädäntöön.

H harkitsi adoptiota, mutta se tuntui hintavalta vaihtoehdolta pätkätöitä tekevälle tutkijalle. Hedelmöityshoidotkaan eivät tuntuneet omalta: hänestä tulisi potilas, eikä hän ollut kuitenkaan sairas. Onneksi oli vielä yksi keino. 28.1.2016

Lapsettomuutta käsittelevissä sijaisperheiden representaatioissa löytyi analyysissä myös yksi muusta aineistosta poikkeava uutinen. Aineistossa kokonaisuudessaan oli esillä ainoastaan heterosuhteissa eläviä sijaisvanhempia, mutta yhdessä uutisessa esitettiin sijaisvanhemmuus yhtenä *monista tavoista tulla vanhemmiksi* mies- ja naisparien keskuudessa. Tässä uutisessa tuotiin esille sijaisperheen lasten olevan huostaan otettuja, mutta tekstissä ei käy ilmi todellisia tilastoja sille, miten moni seksuaali- ja sukupuoli- vähemmistöä edustava päätyy toimimaan sijaisvanhempana.

Nais- ja miespareilla on erilaisia tapoja tulla vanhemmiksi. Monet naisparit valitsevat hedelmöityshoitoklinikan ja inseminaation luovutetuilla sukusoluilla. Myös koti-inseminaatiota tehdään. Jotkut toimivat huostaan otettujen lasten sijaisvanhempina.
13.5.2013

Ne artikkelit, joissa sijaisvanhemmuutta vielä pohdittiin vaihtoehtona, käsittelevät haaveita perheen perustamisesta. Artikkelit kuvasivat lapsettomuuden tuskaa *kipeäksi, rankaksi ja vihaa* aiheuttavaksi. Miesten haavetta perheestä kuvattiin *vauvakuumeeksi, joka voi olla yhtä voimakas kuin naisella*. Lapsettomuudesta kertovat artikkelit olivat henkilöhaastatteluja, jossa vahvistettiin autenttisuutta jälleen sitaateilla (Haapanen 2011, 64). Kyseessä on hyvin henkilökohtainen ja sensitiivinen aihe, ja lapsettomuuden tuskaa kuvaavat artikkelit päättyvät kaikki sitaatteihin, joka mahdollistaa lukijan pääsyn mahdollisimman lähelle kertojan omaa kokemusta. Lapsettomuutta käsittelevästä kirjasta tehty artikkeli kertoi lapsettomuustarinoissa olevan usein vain *kahdenlaisia loppuja - onnellisia ja onnettomia*. Kirjan tekijä oli itse kärsinyt lapsettomuudesta, mutta kirjaprojektin aikana tullut raskaaksi, ja artikkelissa kerrottiin myös muiden kirjaprojektiin osallistuneiden kohtalosta, joilla osalla oli tarinassaan onnellinen loppu.

”Olisi ihme, jos onnistuisin hankkiutumaan raskaaksi, koska molemmista munasarjoista on poistettu isot palat. Olemmekin ryhtyneet miettimään sijaisvanhemmuutta.” 23.11.2017

Yksi heistä odottaa adoptiolasta. Yksi heistä on sijaisperhevalmennuksessa. Yksi on kasvanut hyväksymään lapsettomuutensa. 27.3.2017

Monella sijaisperheeksi aikovalla on haave suurperheestä (Marjomaa & Laakso 2010, 44), ja sijaisperheiden representaatioissa tämä on havaittavissa. Eräässä henkilöhaastattelussa haave suuresta perheestä ei biologisesti toteutunut sopivan miehen puuttuessa, mutta naisella oli *ison perheen kotiäidin ja suurkeittiömännän sielu*, jonka vuoksi hän hakeutui sijaisperheiden koulutukseen. Lukijan huomio kiinnitettiin otsikoinnilla, jossa kerrotaan *sinkusta, joka ryhtyi teinien sijaisäidiksi*. Sijaisvanhemmuus tapahtuu toimittajan sanavalinnan perusteella *ryhtymällä* siihen, vaikkakin tekstissä tuodaan ilmi yksin elävän naisen pohtineen pitkään mahdollisuuksiaan tässä onnistumiselle. Sijaisperheiden lapsettomuutta käsittelevä representaatio kuvasi sijaisperheenä toimimisen olevan apu lapsettomuuden tuskaan, mutta täysin se ei paikannut kokemusta, jota eräs haastateltava kuvaili *omaksi talvisodakseen*. Lapsettomuuden kokemus tuli myös ilmi sijaisperheiden oikeuksia käsittelevässä lehtijutussa, jossa nimettömästi esiintyvä sijaisisä pohti korvausten pienuuden syytä. Haastateltava esitti sijaisvanhempien olevan hyväksikäytettyjä sen vuoksi, että heillä on halu olla vanhempi muille kuin biologisille lapsille, jolloin oletetaan kyseessä olevan *laupeudentyötä*.

Se jätti häneen lapsettomuuden kivun, joka ei ole vielääkään lähtenyt. Kipu on kuitenkin vaimentunut, koska keittiöpöydän ääressä istuu niin monta lasta. 29.1.2016

P:n mukaan kunnat käyttävät hyväkseen niitä miehiä ja naisia, jotka haluavat olla vanhempia muillekin kuin biologisille lapsilleen. ”Monilla on lapsettomuuden trauma.” Siksi P:aan ei halua esiintyä oikealla nimellään. 4.9.2012

Adoptio on osa lastensuojelullista toimintaa ja tietynlainen ratkaisu myös lapsettomuuteen, ja aineistossa aihe oli osa sijaisperheiden representaatioita. Viime vuosina mediassa on käyty keskustelua mahdollisuudesta adoptoida aikuinen, joka ei erään artikkelissa siteeratun asiantuntijan mukaan liity yleensä perintösyihin. Sijaisperheillä on mahdollisuus adoptoida sijoitettu lapsi aikuisena, ja aineistossa tämä kuvautui tärkeänä sijaisvanhempien kokemuksen ja tunteen kannalta: *vanhemmuudesta tuli virallista*. Aikuiselle lapselle kokemus adoptiosta vahvasti tunnetta siitä, että sijaisvanhemmat tuntuivat *entistä enemmän vanhemmilta*. Syynä siihen, miksi sijaisvanhemmat eivät lähde hakemaan sijoitetun lapsen adoptiota, on aineiston mukaan mahdollisesti korvausten päättyminen. Adoption myötä sijaisvanhemmilla muuttuisi juridinen asema suhteessa lapseen ja toisin päin, eikä lastensuojelun sijaishuolto enää määrittäisi samalla tapaa arkea. Kuitenkaan sijoitetun

lapsen adoption mahdollisuutta ei käsitelty artikkeleissa, joissa aiheena oli pysyvä huostaanotto. Vuonna 2012 uudistettu adoptiolaki oli aiheena muutamassa sijaisperheitä koskevassa artikkelissa, ja tähän liittyen tuotiin esille avoimen adoption mahdollisuus, jolloin yhteys lapsen biologiseen perheeseen mahdollistuu eri tavalla kuin suljetussa adoptiossa (AdoptioL 22/2012, 58§).

K:n mukaan sijaisperheet saattavat välttää adoptiota myös siksi, että he saavat suhteellisen hyvän korvauksen siitä, että huolehtivat huostaan otetuista lapsista.
18.6.2015

Koska adoptio on mahdollista vasta lapsen ollessa kahdeksan viikon ikäinen, voi tämä tarkoittaa lapsen elämistä sijaisperheessä tätä edeltävän ajan, mikäli tämä on lapsen edun mukaista (AdoptioL 15§). Lapsettomuutta kuvaavassa sijaisperheiden representaatiossa adoptio oli osa sijaisperheiden työnkuvaa tilanteissa, joissa lapsi oli siirtymässä adoptioon. Adoptoivalle perheelle sijaisperheen tiedot lapsesta ovat arvokkaita, ja siirtotilanteessa vaihtuvatkin tarpeelliset tiedot lapsesta uusille vanhemmille. Usein adoptiovanhemmilla on takana pitkä odotus ennen lapsen saamista, ja odotuksen päättymistä kuvattiin aineistossa *onnekkudeksi* ja *ylitsepursuavaksi rakkaudeksi*. Aineistossa kuvataan erään sijaisäidin ja adoptioäidin kohtaaminen, jossa *äidit halaavat tiukasti*. Lukijalle ei jää epäselväksi tilanteen tunteisuus, kun adoptioäitiä kuvataan tapaamisen jälkeen *punasilmäiseksi* ja *uupuneeksi*. Adoptio on osa sijaisperheiden representaatioita monessa suhteessa, sillä se voi tarkoittaa lapsen adoptiota omalla kohdalla tai työn osalta tilannetta, jossa lapsi siirtyy uuteen kotiin.

”Tämä ei ole vain minun lapseni. On myös sijaisvanhemmat ja -isovanhemmat. Ja tietysti biologiset vanhemmat, jotka säilyvät meidän sydämissämme.” 4.4.2013

”Ei meidänkään tiemme ollut helppo. Olemme biologisesti lapsettomia, mutta saimme kaksi vauvana kotiin tullutta lasta. Lottokuponkia ei tarvitse jättää enää vetämään. Meidän lottovoittonne on tässä.” 24.2.2017

5.6 Kuka on äänessä sijaisperheistä puhuttaessa?

Representaatiot sijaisperheistä eivät muodostu mediassa vain sen mukaan, miten sijaisperheet itse ovat äänessä. Olen tämän luvun aiemmissa osioissa käsitellyt viittä erilaista sijaisperheiden representaatiota, jotka olen muodostanut Helsingin Sanomien verkkoartikkeleiden pohjalta. Representaatioiden käsittelyn lomassa olen sivunnut niiden luomiseen osallistuvia toimijoita, joille toimittajat ovat antaneet mahdollisuuden ottaa kantaa sijaisperheitä käsitteleviin aiheisiin. Median valta on käytännössä kykyä päättää siitä, kenelle annetaan puhevalta tiedotusvälineissä, ja tämä voi ajoittain olla osoitus luottamuksesta tai toimittajan tapa luoda uskottavuutta lukijalle. Toki oman äänen esille tuominen mediassa on nykypäivänä helpompaa sosiaalisen median ansiosta, mutta toimitukselliset valinnat osoittavat lopulta vallankäyttöä esimerkiksi tilanteissa, joissa etsitään haastateltavia. Tiedotusvälineissä on usein vahvimmin äänessä ne, joilla on taloudellista, poliittista tai kulttuurista valtaa, ja tässä tutkimuksessa kiinnitin huomioni siihen, ketkä olivat äänessä sijaisperheitä käsittelevissä kirjoituksissa, ja kenen ääntä ei representaatioissa kuulunut (Fairclough 1997, 69).

Jokaisessa aineiston kirjoituksessa mainitaan sijaisperheet jollain tapaa, mutta sijaisperheet olivat vain pienessä osaa aineistoa itse äänessä. Kun sijaisperheet olivat esillä omalla äänellään aineistossa, oli kyse yleensä työn sisällöstä sekä arjen kuvauksista. Sijaisperheiden itse luoma representaatio kertoi työn motivaatiotekijöistä, kuormittavuudesta sekä työn hyvistä puolista. Sijaisperheiden representaatioita olivat Helsingin Sanomissa luomassa myös huostaanoton kokeneet lapset ja biologiset vanhemmat. Aineistossa alaikäisiä haastateltavia oli kolme, mutta suurin osa sijaisperheisiin sijoitetuista haastateltavista oli aikuisia, jotka muistelivat lapsuuttaan. Lapsen henkilökohtaisen kokemuksen esiintuominen mediassa on aina eettinen kysymys, ja tämä selittää miksi huostaanoton kokemuksista puhutaan julkisuudessa usein vasta aikuisuudessa. Huostaanoton kokemusta käsittelevässä sijaisperheiden representaatioissa biologiset vanhemmat olivat voimakkaasti esillä, ja pääpaino oli tunnekokemusten esilletuomisessa. Biologisen vanhemman luoma kuva sijaisperheistä oli kuitenkin pääosin positiivinen, sillä aineistossa biologiset vanhemmat toivat esiin kiitollisuutta siitä, että lapsen tarpeisiin vastattiin. Biologiset vanhemmat, lapset ja sijaisvanhemmat saattoivat olla samaan aikaan äänessä aineiston artikkeleissa, mutta jokaisesta oli myös erikseen tehty haastatteluja.

Sijaisvanhemman, lapsen ja biologisen vanhemman lisäksi sijaisperheen representaatioita rakensivat aineistossa tutkijat ja erityisalojen asiantuntijat. Mielenkiintoista on, miten vahvana lakipuheen muodostamassa representaatiossa asiantuntijoiden ääni oli esillä. Toimittaja on näissä artikkeleissa pyytännyt asiantuntijaa havainnollistamaan ”totuutta”, jolloin esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tai Kuntaliitto on tuonut esille tilastoja kuvaamaan nykyhetkeä lastensuojelussa. Tutkijoiden ääni oli esillä myös uutisissa, jotka koskivat tutkimustuloksia, joihin liittyivät sijaisperheet. Sijaishuollon kaltoinkohtelua selvittäneen tutkimuksen (Hytönen ym. 2016) uutisointi oli pitkälti rakentunut tutkijoiden siteeraamisen varaan, jolloin voidaan päätellä median luottavan yhteiskunnassa akateemisen tutkimuksen totuudenmukaisuuteen. Uutisten otsikot alkoivat myös joskus sanalla *väitös*, jolloin lukija sai tiedon uutisen käsittelevän uutta, tutkittua aihetta. Tutkijat olivat aineistossa äänessä myös muiden representaatioiden rakentamiseen osallistuneiden toimijoiden kanssa samaan aikaan.

Viranomaiset olivat tutkijoiden tapaan sijaisperheiden representaatioissa esillä yhteiskunnallisista asioista puhuttaessa. Eduskunta kuvautui sijaisperheiden lakipuhetta käsittelevässä representaatiossa elimeksi, joka oli usein ainoa toimija tekstin sisällä. Eduskunta *löysi, pohti, äänesti ja hyväksyi* perhehoitajien toimintaan liittyviä ratkaisuja, jolloin tekstin tasolla on tulkittavissa eduskunnan vahva asema niin poliittisena, taloudellisena kuin kulttuurisena toimijana. Toinen viranomainen, joka oli artikkeleissa samanlaisessa asemassa, oli oikeustoimi, joka *tuomitsi* rikoksista. Fairclough (1997, 69) on kritisoinut toimittajien suurta luottamusta instituutioita kohtaan, sillä niitä käytetään lähes yksinomaan totuuden lähteenä sekä vahvistuksena esitetyille tiedolle. Uutisen lähteenä on harvemmin organisaation edustaja ”rivityöläisenä”, sillä heidän ääntä on käytetty enemmän uutisissa, joissa kuvataan uutiseen reagointia (Fairclough 1997, 69). Tämä näkyy myös sijaisperheiden representaatioissa, joissa sijaisperheet itse näkyivät juuri tässä roolissa, reagoimassa uutisiin.

Vaikka median kuvataan luottavan viranomaisiin uutislähteenä, eivät sosiaalityöntekijät osallistuneet aktiivisesti sijaisperheiden representaatioiden rakentamiseen aineistossa. Sosiaalityöntekijän rooli kuvautui rajoittavana tekijänä biologisen vanhemman ja lapsen tapaamisille, ja sijaisperheen näkökulmasta sosiaalityöntekijältä ei saatu tarvittavaa tukea työssä jaksamiselle. Huomionarvoista on, että sijaisperheiden toiminta on lastensuojelun sijaishuoltoa, jota koordinoivat sosiaalityöntekijät, mutta aineistosta tämä ei käynyt ilmi.

Syytä tähän sosiaalityöntekijöiden hiljaisuuteen aineistossa on tämän tutkimuksen perusteella vaikea sanoa, mutta sosiaalialan vetäytymistä julkisuudesta on selitetty esimerkiksi muissa tutkimuksissa työtaakan määrällä, heikolla ammatillisella itsetunnolla ja hukassa olevalla asiantuntijuudella. Laura Tiitisen tutkimuksessa (2018) esteet sosiaalialan mediavaikuttamiselle muodostuivat instituutioiden, ammatillis-eettisen sekä henkisen tason kohdalla. Instituutioiden tasolla esteet liittyivät suomalaisen viestintäkulttuurin sekä viranomaisviestinnän normeihin, ja tämä liittyi etenkin osaamisen puutteeseen mediavaikuttamisessa. Ammatillis-eettisellä tasolla mediavaikuttamisen esteet sosiaalialalla korostivat sosiaalialan ja media-alan eroja, jolloin mediasta vetäydyttiin ristiriitojen pelossa, kun taas henkisellä tasolla esteet liittyivät edellisiin tasoihin heijastumina henkilökohtaisella tasolla. (Tiitinen 2018, 172.)

6 YHTEENVETO

Tutkielmani tavoitteena oli tarkastella miten sijaisperheitä representoidaan Helsingin Sanomien verkkoartikkeleissa. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni tavoitteli vastauksia siihen, millaisissa yhteyksissä Helsingin Sanomissa kirjoitetaan sijaisperheistä. Toinen, tarkentava tutkimuskysymykseni pyrki selvittämään sijaisperheiden roolia teksteissä. Tutkimuksen perusteella Helsingin Sanomat tuotti sijaisperheistä viisi representaatiota, joita olivat *huostaanotto osana elämäntarinaa*, *lain ohjailema lastensuojelu*, *sijaisvanhemmuus työnä*, *rikoksista syytetyt ja tuomitut* sekä *vaihtoehto lapsettomuudelle*. Representaatiot kuvasivat mitä ja miten sijaisperheistä kirjoitetaan mediassa, ja analyysissä liikuin tekstin tasolla. Kriittisen diskurssianalyysin viitekehuksesta katsottuna kiinnostus kohdistui kielenkäytön ohella myös toimittajan tekemiin toimituksellisiin valintoihin. Tutkimuksessa analysoitiin aineistoa tekstin ja diskursiivisten käytänteiden tasolla.

Huostaanotto osana elämäntarinaa tuotti sijaisperheistä representaation, jossa olivat erityisesti osallisena huostaanoton kokenut lapsi, biologinen vanhempi sekä sijaisperhe. Huostaanoton kokenut lapsi oli usein aikuinen, joka muisteli haastatteluun pohjautuvassa artikkelissa aikaa lastensuojelun asiakkaana, jolloin sijoitus oli tehty sijaisperheeseen. Biologisen vanhemman näkökulmasta sijaisperhe kuvautui huostaanoton aiheuttamien negatiivisten tunteiden kautta paikkana, johon lapsi oli viety pois omasta kodista. Kiitollisuus sijaisperheen toimintaa kohtaan muodostui biologiselle vanhemmalle lapsen hyvinvoinnin kautta. Huostaanoton yhteydessä sijaisperhe kuvautui paikkana, johon siirryttiin turvaan, mutta sijaisperhe saattoi kuvautua myös lapsen elämässä välietapiksi kohti lastensuojelulaitosta. Siirtyminen sijaisperheestä muualle johtui yleensä siitä, ettei sijaisperhe kyennyt vastaamaan lapsen vaativiin tarpeisiin. Huostaanoton representaatio sijaisperheistä oli tunnepainotteinen, ja luotettavuutta kuvauksille haettiin sitaateilla.

Lain ohjaileman lastensuojelun representaatio sijaisperheistä toi esille perusteita lakimuutoksille, jotka vaikuttavat sijaisperheiden toimintaan. Toimijoina representaation

luomisessa olivat poliittiset instituutiot sekä asiantuntijat, jotka tuottivat sijaisperheistä kuvan, jossa toimintaan vaikuttavat lainsäädäntö sekä taloudelliset päämäärät. Sijaisperheet itse pysyivät etäällä uutisoinnissa. Lakimuutosten uutisoinnin yhteydessä käsiteltiin sijaisperheiden rekrytointia, jolle nähtiin suuri tarve lisääntyä. Taloudellinen näkökulma oli voimakkaasti esillä lain ohjailemassa lastensuojelun representaatioissa sijaisperheistä, jolloin ensisijaisuutta sijaishuollossa määrittä toiminna edullisuus lapsen edun sijaan. Taloudellisuus ja rekrytointi kytkeytyivät representaatioissa toisiinsa, sillä motivaatiotekijänä sijaisperheenä toimimiseen ei tässä representaatioissa ollut raha, vaan halu auttaa. Uutisointi keskittyi seuraamaan sijaisperheiden ensisijaisuuden kehitystä lastensuojelun sijaishuollossa, jolloin tilastot havainnollistivat tilannetta lukijalle.

Sijaisvanhemmuus työnä representoi sijaisperheiden toimintaa arjen tasolla, jossa toimijoina olivat sijaisperheet itse. Arki kuitenkin näyttäytyi epävarmana sen takia, että lapsi saatetaan viedä koska tahansa takaisin biologiseen perheeseen, joka vaikuttaa sijaisperheen tuloihin. Oikeuksien puute lapsen suhteen tuotti työssä kuormittavuutta, ja representaatioissa tuotiin esille sijaisperheiden työn kehittämisen tarpeita. Uupuminen sijaisperheillä tapahtuu tuen ollessa riittämätöntä, ja tähän haettiin vastausta sijaisperheitä haastatteleamalla. Sijaisvanhemmuuden työ kuvautui tunteiden värittämänä, jolloin jaksamista vahvisti tunteiden käsitteleminen ammattilaisen kanssa. Lakimuutokset olivat myös esillä sijaisperheiden työtä kuvaavassa representaatioissa, ja nämä liittyivät uhkina toimeentulolle. Raha näyttäytyi vaikeana aiheena sijaisperheille, josta keskusteluun haettiin vielä rohkeutta. Työn sisällöt sijaisperheillä kuvautuivat tavallisena lapsiperheen arkena, johon kuuluu yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Kasvot sijaisperheiden työlle mediassa muodosti pariskunta, joka on esiintynyt julkisuudessa, ja tämän myötä sijaisvanhemmuuden työtä kuvaavassa representaatioissa kerrottiin tämän pariskunnan perhe-elämästä.

Rikoksesta syytetyt ja tuomitut luo sijaisperheistä representaation, joka antaa surullisen kuvan lastensuojelun sijaishuollosta. Sijaisvanhempien tekemät rikokset, joita aineistossa olivat seksuaaliset hyväksikäytöt sekä pahoinpitelyt, eivät ole analyysin perusteella jääneet ensimmäisen lastensuojelulain aikaan, jolloin kaltoinkohtelua tutkitusti tapahtui (Hytönen ym. 2016), vaan uutisoinnin perusteella kaltoinkohtelua tapahtuu perhehoidossa yhä tänä päivänä. Representaatio kuvaili lyhyesti ja ytimekkäästi sijaisvanhempien tekemiä rikoksia, joissa olivat uhreina sijoitetut lapset. Sitaatteja rikosuutisoinnissa ei käytetty, mutta moraalisia tulkintoja vahvistettiin rikosten seikkaperäisellä kuvauksella. Representaatioiden

luomiseen rikosuutisoinnissa osallistui tässä representaatioissa lähes yksinomaan tuomioistuin. Rikoksia käsittelevään representaatioon sisältyi sijaisperheistä myös toisenlainen kuva, sillä sijaisvanhemmista uutisoitiin myös auttavana osapuolena, jolloin sijaisperheen näkökulmia hyödynnettiin todistajana tuomioistuimessa.

Viides representaatio, joka rakentui Helsingin Sanomien verkkoaineiston analyysin kautta, oli sijaisvanhemmuuden kuvaus vaihtoehtona lapsettomuudelle. Sijaisperhetoiminta näyttäytyi aineistossa biologisesti lapsettomalle vaihtoehtona, jota harkitaan ja mietitään vaikeassa tilanteessa. Lapsettomuuden kokemus kuvautui myös sijaisvanhemman arjen kuvauksen kautta, jolloin toive vanhemmuudesta toimi työn motivaatiotekijänä. Sijaisperheenä toimiminen liitettiin aineistossa myös adoptioon, jonka yhteydessä tunteet olivat tekstin tasolla vahvasti esillä. Lapsettomuuden representaatioissa sijaisperhe toimi adoptiossa tietoa antavana tahona, jonka rooli oli huolehtia lapsesta ennen adoptiovanhemmille siirtymistä. Representaatio toi esille vaihtoehtoja vanhemmuuden vahvistamiseksi lain kautta, ja tämän yhteydessä käsiteltiin avointa adoptiota sekä adoptiota aikuisiällä. Representaatio syntyi ”tavallisten” ihmisten haastatteluista, joissa aiheen sensitiivisyyttä sekä henkilökohtaisuutta korostettiin sitaatein. Lakitaustaa tuotiin esille asiantuntijoiden kommenteilla.

Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esille Helsingin Sanomien tuottamia representaatioita sijaisperheistä, ja tuloksille oli löydettävissä vahvistusta aiemmin tehdystä tutkimuksesta. Tutkimuksen perusteella sijaisperheiden representaatioiden luomiseen Helsingin Sanomissa osallistuivat huostaanoton kokeneet lapset ja biologiset vanhemmat, sijaisperheet itse, erityistä asiantuntijuutta omaavat tutkijat sekä valtaa pitävät instituutiot. Sosiaalityön rooli representaatioissa oli tässä tutkimuksessa vähäinen, vaikka sijaisperheet edustavatkin lastensuojelun sijaishuoltoa. Olen tutkimuksen tulososiossa myös pohtinut sosiaalityöntekijän roolin hiljaisuutta sijaisperheiden representaatioiden rakennusprosessissa, sillä kriittisen diskurssianalyysin viitekehysessä on tärkeää pohtia kenen ääni ei kuulu mediassa.

7 POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella sijaisperheitä koskevaa uutisointia sekä tuottaa tietoa siitä, millaisissa yhteyksissä sijaisperheistä kirjoitetaan. Analyysi tuotti viisi erilaista representaatiota sijaisperheistä Helsingin Sanomien verkkoartikkeleissa, joiden tuottamiseen osallistuivat huostaanoton kokeneet lapset ja aikuiset, sijaisperheet itse, tutkijat ja erityisasiantuntijat sekä valtaa pitävät instituutiot. Huostaanotto osana elämäntarinaa, lain ohjailema lastensuojelu, sijaisvanhemmuus työnä, rikoksista syytetyt ja tuomitut sekä vaihtoehto lapsettomuudelle kuvaavat sijaisperheitä koskevaa uutisointia aineistossa, ja nämä representaatiot ovat yhdistettävissä sijaisperheitä koskevaan aikaisempaan tutkimustietoon. Kriittisen diskurssianalyysin viitekehyksessä toteutettu tutkimus keskittyi analysoimaan aineistoa tekstin tasolla, ja lähtökohtana tutkimuksessa oli näkemys kielenkäytöstä seurauksia tuottavana toimintana sekä kriittisenä suhtautumisena median kykyyn vaikuttaa mielikuvien syntymiseen.

Tutkimus osoitti sijaisperheiden representaatioiden olevan yhteydessä aiemmin tutkittuun tietoon, ja tutkimuksen voidaan sanoa antaneen lisätietoa siitä, miten perhehoitoa voidaan tulevaisuudessa kehittää. Representaatiot kuvasivat sijaisperheitä tukevia sekä haavoittavia tekijöitä, ja toisaalta representaatiot tuottivat havaintoja yleisesti lastensuojelun tilasta. Tutkimuksen tuloksilla on myös kyky vastata siihen, mitkä asiat mediassa kiinnostavat ja miten mediassa tuodaan sijaisperheitä esille. Tutkimus on vastannut kysymyksiin siitä, mitä ja miten sijaisperheistä kirjoitetaan Helsingin Sanomissa, ja kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota median valta-asemaan mielikuvien luoja. Vaikka toimituksellisten valintaprosessien arviointi ja analyysi oli vaikea tehtävä, oli aineistossa nähtävillä toimittajien tapa käyttää sitaatteja ja tunnekuvauksia tuomaan lukijalle autenttisuutta sekä luotettavuutta. Tutkimus vahvistaa sen, että medially on yhä vahva luottamus valtaa pitäviin instituutioihin, sillä oikeustoimi ja eduskunta olivat aineiston artikkeleissa usein lähteenä. Tutkimuksen tulosten perusteella on myös nähtävissä median kyky päättää siitä, kuka osallistuu representaatioiden luomiseen.

Tutkimuksen rajoitteena voidaan pitää sen aineistoa sekä tutkijan positiota, sillä aineisto koostuu vain 67 kirjoituksesta ja tutkijan sosiaalityöntekijän taustaa diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on mahdotonta häivyttää pois. Tutkimustulokset edustavat aina tutkijaansa ja aineistoaan, jolloin tulokset eivät ole suoraan yhdistettävissä suomalaiseen mediaan. Tällä tarkoitan sitä, että representaatiot voisivat olla erilaiset, mikäli aineisto olisi koottu eri lähteestä ja tutkija olisi edustanut erilaista positiota. Tutkimuksen luotettavuutta kuitenkin lisää se, että tulokset saavat tukea aiemmasta tutkimuksesta. Lukijan on myös tärkeä tiedostaa tutkimuksen edustavan kriittistä näkökulmaa, jolloin lähtökohtana on ollut ajatus siitä, että medialla on vaikutusta sijaisperheistä syntyviin mielikuviin, joiden taustalla representaatiot vaikuttavat.

Kriittinen näkökulma ja sosiaalityöntekijöiden näkymättömyys aineistossa herätti paljon ajatuksia tutkimusta tehdessä. Aineiston artikkelit myös sisälsivät usein vain yhden näkökulman esitettävään aiheeseen, ja tämä vaikutti representaatioiden syntyyn. Kun mediassa esitetään kriittisiä näkökulmia, on toimittajan vastuulla tarkastella faktoja, ja kiistanalaisia teemoja käsitellessä on oleellista tuoda aihetta esiin laaja-alaisesti (Kuutti 2015, 30). Aineistossa näkökulmien yksiuotteisuus näkyi etenkin lain ja huostaanoton representaatioissa. On ymmärrettävää, että tiedonhankinnassa journalisti päätyy nykypäivän nopeissa työaikatauluissa vain karsimaan vähemmän todennäköisiä selityksiä, jolloin aikaa harvoin jää perehtyä uutisoitavaan aiheeseen siten, että siinä syntyisi syvällisempää asiantuntijuutta. Tutkimuksen aineistossa tämä oli nähtävissä tulkintani mukaan tilanteissa, joissa oli jätetty huomioimatta uutisoitavan aiheen taustatekijät, jolloin representaatioilla on mahdollisuus teettää stereotypioita sijaisperheistä. (Kuutti 2015, 21.) Journalismia koskee vielä tänä päivänä objektiivisuuden ihanne, mutta mediassa on haasteellista tavoittaa lopullista totuutta. Toimittajalle voi jäädä vaihtoehdoksi yksilöllisten näkemysten esittäminen mahdollisimman tarkasti, ja tämä voi selittää representaatioiden rakentumista aineistossa (Kuutti 2015, 13). Heikki Kuutti on todennut toimittajien samaan aikaan sekä kuvaavan että luovan todellisuutta, jolloin faktoihin pohjautuva objektiivisuus ja arvoperusteinen subjektiivisuus kietoutuvat yhteen (Kuutti 2015, 11).

Viime vuosina on keskusteltu median vallan kasvusta, ja mittausten mukaan suomalaiset kokevat median kasvattaneen vaikutusvaltaansa. Median valta nähdään herkästi ”pahana” valtana, ja tästä esimerkkinä toimivat rikosuutisoinnin vaikutukset epäilyihin, joihin kohdistuu median kautta syytöksiä jo ennen tuomioistuimen päätöstä (Väliveronen 2012,

83–84). Tähän liittyen sijaisperheiden rekrytoinnin kannalta on huolestuttavaa, miten rikosuutisointi loi representaation sijaisperheistä kaltoinkohtelevina tyranneina. Toisaalta Helsingin Sanomat osoitti vastuullisuutta tuodessaan esiin sijaishuollossa tapahtuvaa kaltoinkohtelua, jolloin julkisella paineella on mahdollisuus nopeuttaa muutosta tilanteen parantamiseksi. Perhehoitoon liittyvä myönteinen julkisuus auttaa lisäämään kiinnostusta perhehoitajuudesta, ja tutkimuksen perusteella sijaisperheiden rekrytoinnille on ollut suuri tarve (Heino & Säles 2017, 56). Sosiaalityöntekijän näkökulmasta kuitenkin rekrytointia tärkeämpää olisi lisätä perhehoitajien työssä jaksamisen resursseja, sillä tutkimusten tulosten perusteella perhesijoitusten katkeamista on mahdollista estää tukemalla sijaisperheitä oikealla tavalla. Sijaisperheisiin sijoitetut lapset ovat usein rikkinäisistä perheistä, joissa he ovat kokeneet perheväkivaltaa ja laiminlyöntejä, jolloin oireilu voi näkyä käyttäytymisen haasteina (Leloux-Opmeer ym. 2016, viitattu lähteestä Valkonen & Janhunen 2016, 39). Sijaisperheen työnkuvaan kuuluu myös yhteistyö sosiaalitoimen ja biologisen perheen kanssa, jolloin sijaivanhemmilta vaaditaan monenlaista osaamista. Tärkeää olisi siis lisätä perhehoitajien työssä jaksamisen resursseja, jotta lastensuojelun sijaishuolto toteuttaisi parhaalla mahdollisella tavalla lapsen etua, ja medially on mahdollisuus tuoda tätä aihetta esille. Jatkotutkimuksen aiheita tämän tutkimuksen pohjalta voisi olla perhehoitajien koulutustaustan vaikutus työssä jaksamiseen sekä perhehoidosta laitokseen siirtyneiden lasten kokemukset. Tutkimus herätti kiinnostuksen myös siitä, mikä lopulta ajoi lakimuutokseen perhehoidon ensisijaisuudesta sijaishuollossa, oliko taustalla taloudellinen paine vai lapsen oikeus kodinomaisiin olosuhteisiin?

KIRJALLISUUS

Adoptiolaki 22/2012.

Aer, J. (2012). *Lastensuojeluoikeus: Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun oikeudelliset perusteet*. (1. p.). Helsinki: Sanoma Pro.

Alasuutari, P. (2005). Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A-H. & Melin, H. (toim.) *Tutkimus menetelmien pyörteissä*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 15–28.

Araneva, M. (2016). *Lapsen suojeleminen: Toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle*. Helsinki: Talentum Pro.

Arponen, S. (2012). *Sosiaalityön julkisuuskuvaa tarkastelemassa: Kehysanalyysi sosiaalityötä koskevasta vuoden 2010 sanomalehtikeskustelusta*. Jyväskylä. Viitattu 20.5.2018. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201206041785>.

Baker, P. (2013). *Discourse analysis and media attitudes: The representation of Islam in the British press*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bardy, M. (2009). Johdanto. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 11–15.

Berger, P. L., Luckmann, T., Raiskila, V. & Aittola, T. (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Burr, V. (2003). *Social constructionism*. (2. ed.). London: Routledge.

Dearing, J. W. & Rogers, E. M. (1996). *Agenda-setting*. Thousand Oaks, California: Sage.

Degerlund, M. (2015). *Lastensuojelun mediavälitteinen julkisuuskuva - Diskurssianalyttinen tutkimus Yleisradion uutissivuston ja Helsingin Sanomien kirjoituksista*. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 10.8.2018. Saatavilla <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20150673>.

Ellonen, N. & Pösö, T. (2010). *Lasten väkivaltakokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä*. Yhteiskuntapolitiikka, 75(1), pp. 34–44.

Enroos, R. (2016). Lapsen tulo julkiseen kotiin. Huostassaolon ensivaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. *Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 224–260.

Eronen, T. (2013). *Viisi vuotta huostaanotosta: Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista*. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Fairclough, N., Blom, V. & Hazard, K. (1997). *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
 Haapanen, L. (2011). *Sitaattien tehtävät ja tekeminen kaunokirjallis-journalistisissa lehtijutuissa*. *Media & viestintä*, 34(3), 64–89. Viitattu 20.7.2018. Saatavilla <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62907/24449>.

Hallituksen esitys 93/2015.

Heino, T. & Säles, E. (2017). *Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito: Kohti perhehoidon laadun vahvistamista*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Heino, T. (2013). Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä* (4. uud. p.). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 84–107.

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M., Rajala, R. (2016). *Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Hellsten, I., & Pöntinen, P. (2005). *Kriittisen diskurssianalyysin uudet haasteet - Norman Fairclough mediadiskurssien kimpussa*. *Media & Viestintä*, 20(1). Viitattu 1.7.2018. Saatavilla <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/61337>.

Hietämäki, J. (2015). *Lastensuojelun alkuarvioinnin vaikutukset vanhempien näkökulmasta*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Hiilamo, H. (2009). *What could explain the dramatic rise in out-of-home placement in Finland in the 1990s and early 2000s?*. *Children and Youth Services Review*, 31(2), pp. 177–184.

Hodge, R. & Kress, G. (1988). *Social semiotics*. Cambridge: Ithaca (NY): Polity: Cornell University Press.

Hytönen, K., Malinen, A., Salenius, P., Haikari, J., Markkola, P., Kuronen, M., Koivisto, J. (2016). *Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983*. Helsinki, Finland: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita, 2016:22. Viitattu 9.5.2018. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3806-9>.

Hämäläinen, J. (2011). Perheintervention oikeutus lastensuojelussa. Teoksessa Pehkonen, A., & Väänänen-Fomin, M. (toim.) *Sosiaaliryönteiden arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–65.

Hämäläinen, K. (2012). *Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen*. Helsinki: Väestöliitto.

Ikävalko, E. (1996) Miten media toimii? Teoksessa Uimonen, R. & Ikävalko, E. *Mielikuvien maailma: Miten mediajulkisuutta muokataan ja imagoja rakennetaan?* Helsinki: Inforviestintä.

- Inglis, D., & Thorpe, C. (2012). *An invitation to social theory*. Cambridge: Polity.
- Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaisstraditioihin. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 249–265.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Johdanto. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 17–22.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino, 445–463.
- Juhila, K. (2004). *Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus: Historiaa ja nykysuuntauksia*. Janus: sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 12(2), pp. 155–183.
- Juuti, P. (2010). *Mitä lehdet kirjoittavat työelämästä?* Helsinki: JTO: Palje-ryhmä.
- Jyrkiäinen, J. (2017). Sanomalehdistö. Teoksessa Nordenstreng, K. & Nieminen, H. *Suomen mediamaisema* (4., uudistettu laitos.). Tampere: Vastapaino, 65–117.
- Kalliokoski, J. (1999). Johdanto. Teoksessa Kalliokoski, J. (toim.) *Teksti ja ideologia: Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Kantola, A., Moring, I. & Väliaverron, E. (toim.) (1998). *Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Kekoni, T. (2017). *Child development in foster family care – what really counts?* European Journal of Social Work, pp. 1–14.
- Ketola, J. (2008a). Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketoja, J. (toim.) *Sijoita perheeseen: Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona*. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–26.
- Ketola, J. (2008b). Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketoja, J. (toim.) *Sijoita perheeseen: Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona*. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–60.
- Klapper, J. T. (1960). *The effects of mass communication*. New York, NY, US: Free Press.
- Koisti-Auer, A. (2008). *Sukulaissijaisvanhemmuuden profiili*. Jyväskylä: Pesäpuu.
- Kokkonen, M. (2016). *Sijaisvanhemmuus ja arki*. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 10.8.2018. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201606032850>.
- Kunelius, R. (2003). *Viestinnän vallassa: Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin* (5. uud. p.). Helsinki: WSOY.

Kunelius, R., Noppari, E. & Reunanen, E. (2009). *Media vallan verkoissa*. Tampere: Tampereen yliopisto, journalismin tutkimusyksikkö: Taju.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. (2017). *Lastensuojelu 2016*. Tilastoraportti 43/2017. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuortti, J., Mäntynen, A. & Pietikäinen, S. (2008). *Kielen rakennustelineillä: Kielellisen ja yhteiskunnallisen käänteen merkitys*. Tiedotustutkimus, 31(3), pp. 25–37.

Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Kuutti, H. (2015). *Todenmukainen journalismi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos.

Laki lastensuojelulain 50 §:n muuttamisesta 316/2011.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Leloux-Opmeer, H., Kuiper, C., Swaab, H. & Scholte, E. (2016) Characteristics of Children in Foster Care, Family-Style Group Care, and Residential Care: A Scoping Review. *Journal of Child and Family Studies*, 25(8), 2357-2371.

Luostarinen, H. (1996.) Citizen Kane ja infokratia. Kriitikot, motiivit ja keinot. Teoksessa Luostarinen, H., Kivikuru, U. & Ukkola, M. (toim.) *Sopulisilppuri – Mediakritiikin näkökulmia*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 11–40.

Marjomaa, P. & Laakso, M. (2010). *Terveisiä täältä kodista!: Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon*. Helsinki: Pelastakaa lapset.

Matheson, D. (2005). *Media discourses: Analysing media texts*. Maidenhead: Open University Press.

Matikainen, J. (2017). Medioiden media – Internet. Teoksessa Nordenstreng, K. & Nieminen, H. *Suomen mediamaisema* (4., uudistettu laitos.). Tampere: Vastapaino, 323–341.

McCombs, M., & Shaw, D. (1972). The Agenda-Setting Function of Mass Media. *The Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.

Media Audit Finland. (2017). Levikkitilastot. *LT ja JT tarkastustilasto 2017*. Viitattu 1.8.2018. Saatavilla <http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2018/06/LTtilasto2017-1.pdf>.

Mikkelsson, K. (2015). *Tie sijaisvanhemmuuteen: narratiivinen tutkimus sijaisvanhemmaksi ryhtymisen syistä, odotuksista ja haasteista*. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto, Porin yksikkö. Viitattu 10.8.2018. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201505251508>.

Moy, P., Domke, D. & Stamm, K. (2001). The spiral of silence and public opinion on affirmative action. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 78(1), pp. 7-25.

Mustonen, A. (2001). *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY.

Mäkipää, M. & Mörä, T. (2009). Henkirikos yhdistää. Teoksessa Väliverronen, E. (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 207–221.

Nieminen, H. & Pantti, M. (2009). *Media markkinoilla: Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen* (Uud. p.). Helsinki: Loki-kirjat.

Noelle-Neumann, E. (1974), "The spiral of silence: a theory of public opinion". *Journal of Communication*, 24 (2): 43–51.

Noppari, E., Raittila, P. & Männikkö, P. (2015). *Syyliseksi kirjoitettu: Ulvilan surman uutisointia paperilla ja verkossa*. Tampere: Journalismin, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET.

Nordenstreng, K. & Wiio, A.O. (2017). Viestintäjärjestelmä. Teoksessa Nordenstreng, K. & Nieminen, H. *Suomen mediamaisema* (4., uudistettu laitos.). Tampere: Vastapaino, 11–35.

Ojaniemi, P. & Rantajärvi, K. (2010). Alkuarvioinnista suunnitelmalliseen lastensuojelun sosiaalityöhön. Teoksessa Laitinen, M., Pohjola, A., & Satka, M. (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 219–244.

Pantti, M. (2009). Tunteellisempaa journalismia. Teoksessa Väliverronen, E. (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 193–206.

Pekkonen, S. (2018). Helsingin Sanomien tilaajamäärä kääntyi kasvuun ensimmäistä kertaa 25 vuoteen. *Markkinointi & Mainonta*. 8.2.2018. Viitattu 23.3.2018. Saatavilla <https://www.marmai.fi/uutiset/helsingin-sanomien-tilaajamaara-kaantyi-kasvuun-ensimmaista-kertaa-25-vuoteen-6700501>.

Perhehoitolaki 20.3.2015/263.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Pietikäinen, S. (2008). Kriittinen diskurssitutkimus. Teoksessa Sajavaara, K. & Piirainen-Marsh, A. *Kieli, diskurssi & yhteisö* (2. muuttam. p.). Helsinki: Jyväskylän yliopisto, soveltavan kielentutkimuksen keskus, 191–217.

Pietilä, V. (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.

Pöntinen, P. (1995). Metodisella matkalla; Faircloughin kriittinen diskurssianalyysi ja mediaetnografian ongelmat. *Media & Viestintä*, 18(3), 49–63. Viitattu 5.8.2018. Saatavilla <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/63364/24779>.

Pösö, T. (2016). Johdanto – Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. *Huostaanotto: Lastensuojelun vaativin tehtävä*. Tampere: Vastapaino, 7–30.

Roivainen, I. (1999). *Sokeripala metsän keskellä: Lähiö sanomalehden konstruktiona*. Helsinki: Helsingin kaupunki, tietokeskus.

Sariola, S. (2014). *Sijaisvanhemmuus tuntoina ja tarinoina: Narratiivinen tutkimus perhehoidon haasteista ja arjen sankareista*. Pro gradu -tutkielma. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 10.8.2018. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201409252863>.

Seppänen, J. & Väliverronen E. (2015). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.

Suoninen, E. (2013). Päivittäinen vuorovaikutus. Teoksessa Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A., Lahikainen, A. R., & Ahokas, M. (toim.) *Arjen sosiaalipsykologia* (1.-3. p.). Helsinki: Sanoma Pro, 29–88.

Talbot, M. (2007). *Media discourse: Representation and interaction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Törrönen, J. (2005.) Puhetapoja analysoimassa. Rajankäyntiä kriittisen diskurssianalyysin ja semioottisen sosiologian välillä. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A-H. & Melin, H. (toim.) *Tutkimus menetelmien pyörteissä*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 139–162.

Valjakka, E. (2016). *Vain lakiko lasta suojelee?* Turku: Turun yliopisto.

Valkonen, L. & Janhunen, T. (2016). *Tutkimustietoa perhehoidon kehittämiseksi: Katsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010–2016*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Wiio, J. (2006). *Media uudistuvassa yhteiskunnassa: Median muuttuvat pelisäännöt*. Helsinki: Sitra.

Vähämaa, P. (2008). *Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa. Lastensuojelun perhesijoituksen onnistuminen sosiaalityön kokemustietona*. Lisensiaatintutkimus. Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. Tampereen yliopisto. Raportteja 2/2009. Oulu: Nuorten ystävät ry.

Väliverronen, E. (1998). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. (toim.) *Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 13–39.

Väliverronen, E. (2009.) Journalismi kriisissä? Teoksessa Väliverronen, E. (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 13–32.

Väliverronen, E. (2012). Median kuviteltu valta. Teoksessa Karppinen, K. & Matikainen, J. (toim.) *Julkisuus ja demokratia*. Tampere: Vastapaino, 83–105.

LIITTEET

Liite 1

TUTKIMUSAINEISTO

Helsingin Sanomat 1.1.2012-31.12.2017

hakusanat: sijaisperhe, sijaisvanhem*, sijaisäi*, sijaisis*

osiot, joista haettu: Kotimaa, Elämä, Kaupunki

"Kerroin innoissani uusista vanhemmistani"	29.10.2012	ELÄMÄ+
"Olen kiitollinen Vapulle ja Timolle"	29.10.2012	ELÄMÄ+
"Yritimme elää tavallista lapsiperheen arkea"	29.10.2012	ELÄMÄ
"Anna anteeksi ettei sinusta tullutkaan äitiä"	27.3.2017	ELÄMÄ
A ja S saivat toisen sijaislapsen ennen joulua – ”vauhtia ja vipinää on riittänyt”	31.12.2015	KOTIMAA
A ja S sijaisvanhemmiksi	7.10.2014	KOTIMAA
A:n lapset harjoittelivat kertomuksiaan	11.9.2013	KOTIMAA
A:n lapsista maksetut korvaukset kuumensivat tunteita oikeussalissa	25.9.2013	KOTIMAA
A:n lasten sijaisperheen palkkiot ovat normaalitasoa	26.9.2013	KOTIMAA
Aamulehti: Puolet huostaan otetuista ilman sijaisperhettä	26.8.2013	KOTIMAA
Aikuisadoptioita ei tehdä perintösyistä	18.6.2015	KOTIMAA+
Aikuisena adoptoitu kertoo, mitä äiti ja isä merkitsevät	18.6.2015	KOTIMAA
Alaikäisille pakolaislapsille etsitään Suomessa sijaisvanhempia – haussa erityisesti maahanmuuttajaperheitä	21.4.2016	KOTIMAA
Avoin adoptio säilyttää lapsen yhteyden syntymäperheeseen	25.1.2014	KOTIMAA
H kärsi vuosia tuskallisista kuukautiskivuista, mutta silti endometrioosi jäi havaitsematta – ”Toivon todella, ettei yksikään nuori nainen joudu kokemaan samaa”	23.11.2017	ELÄMÄ
Helsingissä on huutava pula perhekodeista	26.8.2013	KAUPUNKI
Helsinki kaavailee pieniä lastenkoteja lopetuslistalle	26.2.2013	KAUPUNKI
Huostaan otetun lapsen äiti: "Kukaan ei kysynyt, miten voin"	23.4.2014	ELÄMÄ
Huostaan otetut lapset pääsevät hyvin perhehoitoon	31.5.2015	KOTIMAA
Huostaanotoissa ei vielääkään seurata lakia	13.2.2014	KAUPUNKI
Huostaanottojen tarve väheni merkittävästi – huoltajaa etsitään yhä useammin läheisistä ja sukulaisista	15.12.2015	KOTIMAA

K Linnaan saapuessaan: "Totta kai vauva on mielessä"	6.12.2014	KOTIMAA
Kolme tarinaa sijaisperheistä	24.5.2015	KOTIMAA+
Korjatuin siivin maailmalle	25.11.2012	KOTIMAA
Koskaan ei tiedä, milloin lapsi lähtee	24.5.2015	KOTIMAA
Kotona opetettiin nelivuotiaalle: Kun poliisit ajavat pihaan, juokse karkuun	5.6.2014	ELÄMÄ
Koulukotiin viedään yhä, jos muu ei auta	12.2.2015	KOTIMAA
L ja K kävivät läpi hedelmöityshoidot sekä Thaimaan, Kolumbian ja Suomen adoptiojonot – 11 vuoden jälkeen puhelin soi	24.2.2017	KOTIMAA
L tuli äidiksi 14-vuotiaana – nyt suurperheen äiti on kasvattanut 36 lasta	1.10.2015	KOTIMAA
Laitoshoito yhä perhehoitoa yleisempää	4.9.2012	KOTIMAA
Lapsen kuuntelu vähentäisi väkivaltaa – ”Olisi voinut olla muita keinoja kuin nyrkit”	7.4.2016	KOTIMAA
Lasten huostaanotto auttoi S:ä– nyt sisarukset ovat olleet kotona yli puoli vuotta	13.12.2015	KOTIMAA
Lasten pahoinpitelyt selvitetään tarkemmin	28.12.2013	KOTIMAA
Lastensuojeluilmoitukset vähentyneet	12.10.2015	KAUPUNKI
Leukemia hajotti perheen	26.11.2012	ELÄMÄ
Meistä tulee perhe	4.4.2013	ELÄMÄ
Moni mies jää lapsettomaksi, vaikka vauvakuume voi olla yhtä voimakas kuin naisella – J, 34, kaipaava lasta epätoivoisesti: ”Olen tätä itkenytkin”	12.7.2017	ELÄMÄ
Monia tapoja tulla vanhemmiksi	13.5.2013	KOTIMAA
Nokian Pitkänniemessä hoidetaan Suomen vaikeimpia nuoria – A opettelee olemaan lyömättä: ” Mulla on niin lyhyt hermo aina välillä”	21.3.2016	KOTIMAA
Pakolaislapsia sijoitetaan ehkä pian suomalaisperheisiin	26.9.2015	KOTIMAA
Perhehoito laitoshoidtoa edullisempää	26.9.2013	KOTIMAA+
Perhehoitolain sisältö hyväksyttiin	28.2.2015	KOTIMAA
Perhehoitolaki rajaa hoidettavien määrää	26.11.2014	KOTIMAA

Pojan kaappausjutussa vankeutta miehelle ja naiselle – eristys taannutti 5-vuotiaan lapsen kehityksen 1-vuotiaan tasolle	30.9.2016	KOTIMAA
Pysyvä huostaanotto sai kannatusta kansanedustajilta	28.9.2012	KOTIMAA
Päivystävän sijaisperheen äiti: "Lapseen ei uskalla kiintyä"	24.10.2013	ELÄMÄ
Pääkaupunkiseudun huostaan otetut pääsevät yhä useammin perhehoitoon	13.3.2012	KOTIMAA
R joutui luopumaan sijaislapsesta kymmenen vuoden jälkeen – Helsingissä yli 40 lasta siirrettiin viime vuonna äkisti pois sijaisperheestään	15.1.2017	KAUPUNKI
Seitsemän vuotta uusnatsina	17.10.2013	ELÄMÄ
Sijaisissä kosketteli nukkuvaa tyttöä – 1,5 vuotta vankeutta	30.4.2012	KOTIMAA
Sijaisissä sai vankeustuomion hyväksikäytöstä	11.5.2012	KOTIMAA
Sijaisperheen äidille tuomio lasten pahoinpitelystä	29.8.2014	KOTIMAA
Sijaisperheiden hankintaan apua yksityisiltä	14.3.2012	KAUPUNKI
Sijaisperhepaikat voivat vähentyä	27.2.2015	KOTIMAA
Sijaisvanhemmillä niukat tulot	4.9.2012	KOTIMAA
Sijaisäiti sai ehdollista vankeutta lapsen pahoinpitelystä	26.8.2015	KOTIMAA
Sinkku ryhtyi teinien sijaisäidiksi: ”Jotkut nuoret eivät ole koskaan nähneet tyynyliinaa”	28.1.2016, päivitetty 29.1.2016	ELÄMÄ
Suomi pyysi anteeksi, H ei anna – ”Minua sanottiin hullun äidin häiriintyneeksi pennuksi”	20.11.2016	KOTIMAA
Tutkijat: Sijaisperheet tarvitsevat kunnioitusta, käytännön neuvoja ja lomaa – ”Rahastakin pitää puhua”	15.1.2017	KAUPUNKI
Vauvana hylätty solmi hyvät suhteet vanhempiinsa	29.10.2012	ELÄMÄ+
Väitös: Perheväkivalta lisää tyttöjen käytöshäiriöitä	12.10.2012	KOTIMAA
Väitös: Sijoitettujen lasten sisaruussuhteita pitää vaalia	29.11.2012	KOTIMAA
Yksityisyrietykset hankkivat sijaisperheitä kunnille	14.2.2014	KAUPUNKI
Yle: Sijaisvanhemmat syytettyinä lasten pahoinpitelystä	12.8.2014	KOTIMAA
Äidin pahin painajainen	13.5.2012	KOTIMAA
Äidit kertovat, kuinka lapsi vietiin pois	25.5.2015	KOTIMAA

Äiti joi odotusaikana, E sai elinikäiset vauriot — ”En osaa ajatella, että äiti tuhosi elämäni”	7.1.2017, päivitetty 26.1.2017	KOTIMAA
---	--------------------------------------	---------